

A 6098

1858

247 6098. Maa-rahwa
Kasuline Kalender

ehk Täht-raamat

1858

aasta peale pärast meie Issanda Jeesuse Kristuse sündimist.

Sel aastal on 365 päeva.



Tartus.

Laakman ja kirjandega teaditub.

Artide seletamine.

● Noor, kuu.	● Esimene weerand.
● Täis, kuu.	● Viimne weerand.
P. püha.	p. pärast ehk pääd.
om. ommikul.	õht. õhtul.
e. l. enne lõunat.	p. l. pärast lõunat.
ts. tõuseb.	lh. läheb alla.
m. ja ' minut.	f. fel, ja t. tund.

Pääwa- ja kuu-warjutamised.

Sel aastal warjutakse päike katkord ja kuu katkord. Esimene on pääwa-warjutamine 3. Märtsi-kuus. Tema hakkab f. 2, 1 m. p. l. ja lõpeb f. 4, 20 m. 13 m. pärast kella kolme on aga seitsemes pääwa jagu warjumata ja kuus jagu on warjutud. Teine on kuu-warjutamine. Tema hakkab 13. Webruaril f. 10, 56 m. õht. ja lõpeb 16. Webruaril f. 1, 4 m. ööse. Kella 12 aego on kolmas jagu kuu alumisest weest warjutud. Kolmas on pääwa-warjutamine 26. Augusti-kuus. Tema ei ole meie maal nähtaw. Neljas on kuu-warjutamine 12. Augusti-kuus. Tema ei ole meie maal nähtaw.

Aasta jägude muudmised.

- 1) Kewade alustab 8. Märtsil f. 11, 12 min. õht.
- 2) Suwi alustab 9. Juunil f. 7, 52 min. õht.
- 3) Sügise alustab 11. Septembril f. 10, 2 min. om.
- 4) Talw alustab 10. Deetsembril f. 3, 50 min. ööse

Der Druck dieses nur in den Dfsee-Gouvernements abzusehen Kalenders wird unter der Bedingung gestattet, daß nach Beendigung der Abgetheilten Censur in Dorpat die vorschristsmäßig zähl von Exemplaren zugestellt werde.

Dorpat, den 10. Septbr. 1857.

(Nr. 25.)

Abgetheilte Censor

Sündinud asjade aea - arv.

Maa, ilma loomisest arwatakse . . .	5807 aast.
Kristuse sündimisest . . .	1858 —
Tallinna ehitamisest . . .	639 —
Tartu ehitamisest . . .	828 —
Raamatu-trükimise üleswõtmisest . . .	418 —
Luteruse õige usu üleswõtmisest . . .	341 —
Peeterburgi linna ehitamisest . . .	155 —
Wene-riigi walitsuse alustusest meie maal . . .	148 —
Suure kooli alustusest Tartus . . .	56 —
Rõuge-panemise hakatusest . . .	55 —
Prantsuse Wene-maale tulemisest ja Moskwa linna põlemisest . . .	46 —
Meie Keisri Herra Aleksandri II. walitsuse hakatusest . . .	3 —

Sel aastal näitab tunnipak.

1. Januaril 9 minutit tunnikellast tagasi.
1. Webruaril 15 min. —
1. Märtsil 10 minutit —
1. Aprillis tunnikellaga ühte.
1. Mail 4 minutit tunnikellast etc.
1. Juunil tunnikellaga ühte.
1. Juulil 5 minutit tunnikellast tagasi.
1. Augustil 5 minutit —
1. Septembril 4 minutit tunnikellast etc.
1. Oktobril 14 minutit —
1. Nowembril 15 min. —
1. Deetsembril 6 min. —

Kaks ristikest (**) näbala pääwa arwo-numri ees tähendawad, et on kiriku ehk kroonu-püha, mis kirikus pühitseatakse; üks ainus (*) tähendab, et on määlestuse p. kirikus ei pühitseata, aga mis kohut ja kooli ei peeta.

Aasta algamine.

Sel kuul on

Jaauuar.

Weel üks aasta armu aega
Teretand meid elu teel!
Homme võib ehk mees ju saega
Meie kerstul olla tööl.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
Nääri p. Kristuse ümberleikamisest. Luul. 2, 21.		
**1 Kesknäd.	Nääri - pääw.	Selge ilma.
2 Neljap.	Nabel, Set	☉ 7, 19' om.
3 Reede	Genof	fene.
4 Laup.	Metusala	

Pühap. p. Nääri p. Jeesus põgeneb Egiptuse maale. Mat. 2, 13—23.

5 Pühap.	Siimeon	Kange külm.
**6 Esmasp.	3 Kuninga p.	Selge waga
7 Teisip.	Melkior	külm ilm
8 Kesknäd.	Errart	nädal otsa.
9 Neljap.	Kaspar	☉ 6, 45' õht.
10 Reede	Paawli pääw.	
11 Laup.	Higinus	

1. Pühap. 3. Kuning. p. — 12 aastane Jeesus templis. Luul. 2, 41—52.

12 Pühap.	Rein	Udune.
13 Esmasp.	Hilarinus	saga tu-
14 Teisip.	Robert	ne külm.
15 Kesknäd.	Weelikt.	

31 pääwa.

Nääri - tuu.



16 Neljap.	Erđman	Selge tahe
17 Reede	Lõnise pääw.	☉ 10, 58' om.
18 Laup.	Erđman	ilm.

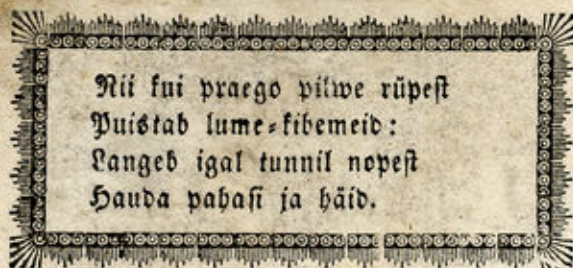
9 p. e. Krist. ülest. p. — Töötegiad wiinamäel. Mat. 20, 1—16.

19 Pühap.	Saara	Selge waga
20 Esmasp.	Waab. Sebast.	külm õht
21 Teisip.	Agnet	nädal otsa.
22 Kesknäd.	Wintsent	☉ 11, 3' õht.
23 Neljap.	Emerentsia	
24 Reede	Timoteus	
25 Laup.	Paawli ümb.	

8. p. e. Krist. ülest. p. — Külwajast. Luul. 8, 4—15.

26 Pühap.	Hans	Wihma sadu.
27 Esmasp.	Krisostomus	Uune sadu.
28 Teisip.	Kaarel	Udune.
29 Kesknäd.	Saamuel	Selge.
30 Neljap.	Ludowika	Udune.
*31 Reede	Polikarpus	Selge.

1 Januarit tõuseb pätle: 8, 43 m., läh. alla: 8, 37 m.
11 — — — — — 8, 25 — — — — — 3, 59 —
21 — — — — — 8, 8 — — — — — 2, 23 —



Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
* 1 Laup.	Brigita	☾ 11, 59' ööse.

Paastu Pühap. — Kristuse kannatamisest. Luut. 18, 31—43.

2 Pühap.	Küünla pääw	Wihmane tuulne ilm.
3 Esmasp.	Hanna	
4 Teisip.	Wastla pääw.	
5 Keisnäd.	Tuha pääw	Seletab.
6 Kolmap.	Beerent	
7 Reede	Rikart	
8 Laup.	Saalomon	Udune ilm.

1. Pühap. paastus. Kristust kiusatakse. Mat. 4, 1—11.

9 Pühap.	Apoloniüs	☾ 2, 45' ööse. Udune ilm.
10 Esmasp.	Paulina	
11 Teisip.	Karolina	
**12 Keisnäd.	Palwe pääw.	(1. Kwatember.)
13 Kolmap.	Beeningna	Selge waga
14 Reede	Valentin	külm ilm.

15 Laup. | Iisrael | ☾ 11, 52' öht.

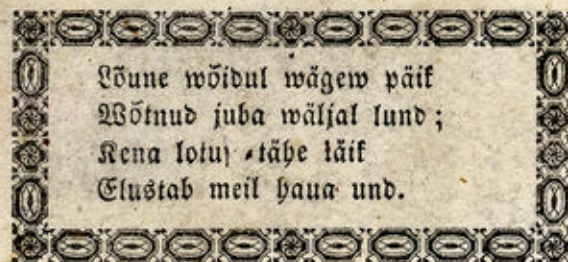
2. Pühap. paastus. Kananea-maa naene. Mat. 15, 21—28.

16 Pühap.	Juula	Selge ilm.
17 Esmasp.	Konstantia	
18 Teisip.	Konfordia	
**19 Keisnäd.	Susanna Keisri h. tronip.	Udune ilm.
20 Kolmap.	Eufarius	Kange külm
21 Reede	Ello	waga ilm.
22 Laup.	Petri pääw	Udune.
		Wihmasadu.

3. P. paastus. Kristus ajab Furia m. Luut. 11, 14—28.

23 Pühap.	Johst	☾ 7, 57' öht. Luisab.
24 Esmasp.	Wiktoria	
25 Teisip.	Madise pääw	
26 Keisnäd.	Restor	Waga ilm.
27 Kolmap.	Klaudius	Udune.
28 Reede	Justus	Selge.
		Udune.

1 Weebuaril tõuseb päike: k. 7, 42 m., läh. alla: k. 4, 50 m.
11 — — — — — 7, 16 — — — — 5, 13 —
21 — — — — — 6, 48 — — — — 5, 37 —



Näbalad ja näbala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Laup.	Albinus	Udune ilm.
4. p. paastus. Kristus sündis 5000 meest. Joann. 6, 1-15.		
2 Pühap.	St. Iane	Wihmasadu.
3 Esmasp.	Loowisa	☉ 1, 59' p. l.
4 Teisip.	Adrian	Selge ilm.
5 Keisnäd.	Meeta	Udune ilm.
6 Neljap.	Gottwrid	Selge.
7 Reede	Siimo	Udune.
8 Laup.	Perpetua	
5. p. paastus. Jeesus wiisatse liwibega. Joann. 8, 46-59.		
9 Pühap.	Prudentius	Selge
10 Esmasp.	Mifeus	☾ 9, 29' om.
11 Teisip.	Konstantin	ilm.
12 Keisnäd.	Gregor	Waga ilm.
13 Neljap.	Ernst	Soe.
14 Reede	Matilde	Selge ilm.
15 Laup.	Luugus	
6. p. paastus. Kristuse sissejoitmiseft. Mat. 21, 1-9.		
16 Pühap.	Gaabriel	Selge ilm.

17 Esmasp.	Ernuta	☉ 1, 54' lõun.
18 Teisip.	Patritsius	Selge.
19 Keisnäd.	Joosep	
**20 Neljap.	Suur Neljap.	Udune ilm.
**21 Reede	Suur Reede	
22 Laup.	Rahwael	Selge.
Eihawete Püha. — Kristuse ülestõusmisest. Mat. 16, 1-8.		
**23 Pühap.	1. Eihawete p.	Wihmasadu.
**24 Esmasp.	2. Eihawete p.	
**25 Teisip.	Paasto Maarja p.	☉ 3, 30' p. l.
*26 Keisnäd.	Maanuel	Udune ilm.
*27 Neljap.	Kustaw	
*28 Reede	Kideon	Selge.
*29 Laup.	Willipina	
1. p. p. ülest. p. — Kinnipanub ukseft. Joann. 20, 19-31.		
30 Pühap.	Udonis	Selge ilm.
31 Esmasp.	Tooz	

1. Märzil. Jouseb päike: E. 6, 24' m., läh. alla: E. 5, 59 m.
 11. — — — — 5, 53 — — — — 6, 21 —
 21. — — — — 5, 56 — — — — 6, 44 —

Kewadises rõemu ilus
Wiliatib lu laulu - lind;
Waißes hana fangi wilus
Kaswab lunastuse hind.



Nädalad ja nädala päawad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Teisip.	Teodora	Lähe.
2 Keßnäd.	Teodosia	☉ 1, 2' ööse.
3 Neljap.	Werdinand	Selge ilm.
4 Reede	Ambrosius	Kange tuul.
5 Laupäaw	Matfim	

2. p. p. ülest. p. — Hea karjane. Joann. 10, 12—16.

6 Pühap.	Kölestin	Selge
7 Esmasp.	Aaron	☉ 4, 13' p. l.
8 Teisip.	Gideon	ilm.
9 Keßnäd.	Boogislaus	Wihmasadu.
10 Neljap.	Esekiel	Waga ilm.
11 Reede	Herman	Selge.
12 Laupäaw	Olli	

3. p. p. ülest. p. — üürise aea päraw. Joann. 16, 16—23.

13 Pühap.	Iustinus	Kerge tuul.
14 Esmasp.	Tiburtius	Wihmasadu.
15 Teisip.	Obadias	Pilwine.

16 Keßnäd.

**17 Neljap.

18 Reede

19 Laup.

Karistus

Kuudolhw

Walerian

Liimon

Keisri h.
fünd. p.

☉ 4, 43' om.

Selge ilm.

4. p. p. ülest. p. — Kristuse äraminemisest Joann. 16, 5—15.

20 Pühap.

21 Esmasp.

22 Teisip.

**23 Keßnäd.

24 Neljap.

25 Reede

26 Laup.

Iuulius

Aleksandra

Kaajus

Süri p.

Albert

Markuse p.

Etsefias

Ese Keise-
rina n.p.

9. fülwi nädal.

Selge.

Lähe soe

waga ilm.

☉ 8, 27' om.

Udune.

5. p. p. ülest. p. — Sigest palumisest. Joann. 16, 23—30.

27 Pühap.

28 Esmasp.

29 Teisip.

30 Keßnäd.

Anastafius

Teresia

Raimund

Erastus

8. f. n.

Soe ilm.

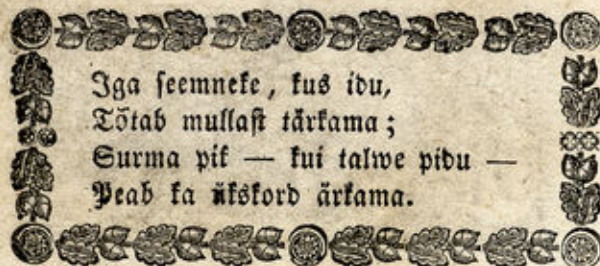
Wihmasadused

ilmad.

1. Aprillil tõuseb päike: E. 4, 54 m., läh. alla: E. 7, 9 m.

11. — — — — 4, 28 — — — — 7, 31 —

21. — — — — 4, 2 — — — — 7, 52 —



Iga seemneke, kus idu,
Tõtab mullast tärkama;
Surma pit — kui talwe pidu —
Peab ka ääsford ärkama.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Ruu ja ilma muudmised.
**1 Neljap.	Taewa minem.	9, 34' om.
2 Reede	Siigismund	Selge.
3 Laup.	† leidmise p.	Tahe ilm.
6. p. p. ülest. p. — Koemustaja. Joann. 15, 26—16, 4.		
4 Pühap.	Lorentina	7. süüsi nädal.
5 Esmasp.	Gothard	
6 Teisip.	Diitrik	
7 Keisn.	Setta	
8 Neljap.	Laus	12, 6' ööse.
*9 Reede	Rigula pääw	
10 Laup.	Kordian	

Neli pühi. — Pühast Waimust. Joann. 14, 23—31.

**11 Pühap.	Neli pühi	6. süüsi nädal.
**12 Esmasp.	Teine püha	
13 Teisip.	Servatsius	
14 Keisnäd.	Kristjan	
15 Neljap.	Schwia	
16 Reede	Peregrinus	

(2. Kwatemb.)
7, 51' öht.
Selge.



17 Laup.	Nikander		fülm tuul.
Kolmaino Jumala p. — Jeesus ja Nikodemus. Joann. 3, 1—15.			
18 Pühap.	Gerif	5. süüsi nädal.	Udune ilm.
19 Esmasp.	Wilip		Soe ilm.
20 Teisip.	Wlorian		Udune.
21 Keisnäd.	Triino		Wihma sajab.
22 Neljap.	Emilia		Müristab.
23 Reede	Leontine		☾ 10, 8' öht.
24 Laup.	Ester		Selge ilm.
1. p. p. 3. a. J. p. — Nikas mees ja Saatarus. Luuk. 16, 19—31.			
25 Pühap.	Urbani pääw	4. süüsi nädal.	
26 Esmasp.	Eduard		Soe selge
27 Teisip.	Luudolhw		
28 Keisnäd.	Willel		ilm.
29 Neljap.	Maksimilian		
30 Reede.	Wiigand		☉ 4, 33' p. l.
31 Laup.	Wlode		

1. Mail tõuseb päike: l. 3, 39 m., läh. alla: l. 8, 14 m.
11. — — — — — 3, 28 — — — — — 8, 35 —
21. — — — — — 3, 4 — — — — — 8, 52 —

Mis ei päik' ja elu tera
Täna nurmel süpsela:
Se on kudur, närisib ära,
Langeb mulda iduta.

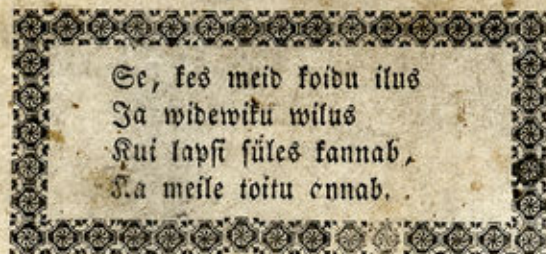


Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
2. p. p. 3. a. J. p. — Suurest õhto sõdamaaest. Luuk. 14, 16—24.		
1 Pühap.	Rotsalt	3. filmi nädal.
2 Esmasp.	Emma	
3 Teisip.	Liiso	
4 Keisnäd.	Bridrika	
5 Neljap.	Boniwatfius	
6 Reede	Artus	
7 Laup.	Lukretsia	
3. p. p. 3. a. J. p. — Arakadunud lambast. Luuk. 15, 1—10.		
8 Pühap.	Medarduš	2. filmi nädal.
9 Esmasp.	Vertram	
10 Teisip.	Blawius	
11 Keisnäd.	Barnabas	
12 Neljap.	Lino	
13 Reede	Tobias	
14 Laup.	Tetlohw	
		3. filmi nädal.

4. p. p. 3. a. J. p. — Olge armulised. Luuk. 6, 36—42.		
15 Pühap.	Wiido	Udune ilm.

16	Esmasp.	Justina	1. filmi nädal.	Waga ilm.
17	Teisip.	Nikander		Selge.
18	Kesknäd.	Homer		
19	Neljap.	Kert		
20	Reede	Wloorian		Soe ilm.
21	Laup.	Rahel		
5. p. p. 3. a. J. p. — Rohkest kala-saagist.			Luuk. 5, 1—11.	
22	Pühap.	Tiit	● 8, 30' om.	
23	Esmasp.	Basilius		
**24	Teisip.	Jaani pääw		Wihmasadu.
25	Kesknäd.	Wio		Seletab.
26	Neljap.	Jeremias		Udune.
27	Reede	7 magajade pääw.		Jahe ilm.
28	Laup.	Joosua	● 11, 11' õht.	
6. p. p. 3. a. J. p. — Wariseride õigusest.			Mat. 5, 20—26.	
*29	Pühap.	Petri Paawl. pääw		Selge ilm.
30	Esmasp.	Paawli mället. pääw		

1. Junil tõuseb päike: k. 2, 56 m., läh. alla: k. 9, 3 m.	
11. — — — — 2, 55 — — — — 9, 8 —	
21. — — — — 3, 2 — — — — 9, 6 —	



Nädalad ja nädala pööwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
*1 Teisip.	Leobald Ese Keiserina sünd. pööw.	Tahe tuul
2 Keisnäd.	Heina, Maaria p.	ja
3 Neljap.	Kornelius	tahe ilm.
4 Reede	Ulrik	
5 Laup.	Anselm	10, 25' õht.
7. p. p. 3. a. J. p. — Jeseu äraseletamistest. Mat. 17, 1—9.		
6 Pühap.	Norbertus	Tahe tuul
7 Esmasp.	Demetrius	ja
8 Teisip.	Kilian	tahe ilm
9 Keisnäd.	Annika	õid nädal
10 Neljap.	7 wennaste pööw	otsa.
11 Reede	Nadelheide	
12 Laup.	Hindrik	
8. p. p. 3. a. J. p. — Wale-prophetidest. Mat. 7, 15—23.		
13 Pühap.	Mareti pööw	Udune.
14 Esmasp.	Bonavent	1, 50' ööse.
15 Teisip.	Apostl. lahkum.	Tahe ilm.
16 Keisnäd.	Hermina	Kange tuul.

17 Neljap.	Aleksi	Kuivad pilwed.
18 Reede	Rosina	Selge.
19 Laup.	Haraldus	
9. p. p. 3. a. J. p. — ütlekohustest majapidajast. Luuk. 16, 1—9.		
20 Pühap.	Elias	Waga
21 Esmasp.	Daaniel	4, 8' p. l.
**22 Teisip.	Maaria Magd. p. Keiserina nime p.	soe ilm.
23 Keisnäd.	Oskar	Udune.
24 Neljap.	Kristina	Kange kala.
25 Reede	Jaakobi pööw	Selge ilm.
26 Laup.	Anna	
10. p. p. 3. a. J. p. — Jerusalema ärarikimistest. Luuk. 19, 41—48.		
**27 Pühap.	Marta Keiserina sünd. p.	Pilwine.
28 Esmasp.	Pantalon	6, 41' or.
29 Teisip.	Olewi pööw	
30 Keisnäd.	Rosalie	Tahe ilm.
31 Neljap.	Kristorid	

1. Juul tõssep pööw: E. 3, 16 m., lā: alla E. 3, 52 m.
 11. — — — — 3, 35 — — — — 8, 36 —
 21. — — — — 3, 56 — — — — 8, 15 —

August.

Sel kuul on

Kes õõ ja pääwa läigil
Kui päik ja tähe ilm
Meid waatab elu kätel.
Sell' anna tänu, ilm.

31 pääwa.

Leikuse = kuu.



Nädalad ja nädala-pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Reede	Peetri wang. ol.	Tähe soe ilm.
2 Laup.	Hannibal	

11. p. p. 3. a. 3. p. — Wariserist ja tõrnerist. Luuk. 18, 9—14.

3 Pühap.	August	Selge
4 Esmasp.	Dominikus	☉ 1, 29' p. l.
5 Teisip.	Dswald	soe ilm.
*6 Keisnäd.	Krist. äraselet. p.	Tähe.
7 Neljap.	Tõno	Udune ilm.
8 Reede	Gottlieb	
9 Laup.	Romanus	

12. p. p. 3. a. 3. p. — Kurdist ja keeletumast. Mark. 7, 31—37.

10 Pühap.	Lauritsa p.	Udune ilm.
11 Esmasp.	Dlga	Selge.
12 Teisip.	Klaara	☉ 3, 59' p. l.
13 Keisnäd.	Made	Udune ilm.
14 Neljap.	Eusebius	Selge.
*15 Reede	Ruki Maar. p.	Waga ilm.
*16 Laup.	Jisak	

13. p. p. 3. a. 3. p. — Preester ja Saamaria-mees. Luuk. 10, 23—37.

17 Pühap.	Henning	Palaw ilm.
18 Esmasp.	Helena	
19 Teisip.	Seebald	☉ 10, 3' õht.
20 Keisnäd.	Bernhart	Soe wihm.
21 Neljap.	Rut	Tähe
22 Reede	Wilibert	soe ilm.
23 Laup.	Safarias	Udune.

14. p. p. 3. a. 3. p. — Kümnest pibalitõbbisest. Luuk. 17, 11—19.

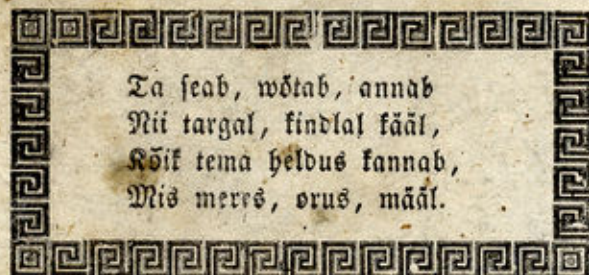
24 Pühap.	Pärtli pääw	Wihmasqdu
25 Esmasp.	Ludwik	
**26 Teisip.	Natalie Keiseri h. kroon. p.	☉ 4, 1' p. l.
27 Keisnäd.	Sephart	ja müristamine
28 Neljap.	Augustine	tõik nädal
*29 Reede	Taani pea mah. p.	otsa.
**30 Laup.	Aleksander Keiseri h.n.p.	

15. p. p. 3. a. 3. p. — Mammonast. Mat. 6, 24—34.

31 Pühap.	Rebeka	Selge.
-----------	--------	--------

1. Augustil tõuseb päike: l. 4, 19 m. läp. alla: l. 7, 49 m.

11.	—	—	—	4, 41	—	—	—	7, 22	—
21.	—	—	—	5, 4	—	—	—	6, 55	—



Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Esmasp.	Skidius	Selge ☾ 7, 3, om. tahe ilm.
2 Teisip.	Gelisa	
3 Keisnäd.	Berta	
4 Neljap.	Meus	
5 Reede	Natanael	
6 Laup.	Magnus	
16. p. p. 3. a. J. P. — Naini-linna surnust. Suuk. 7, 11—17.		
7 Pühap.	Regina	Jahe tuul. Heitlikud ilmad. ☾ 5, 6' om. Seletab.
**8 Esmasp.	Maaria sündim. p. Trooni pär. sünd. p.	
9 Teisip.	Pruno	
10 Keisnäd.	Liina	
11 Neljap.	Kerard	
12 Reede	Siirus	
13 Laup.	Amatus	

17. p. p. 3. a. J. P. — Bee-tõbiseft. Suuk. 14, 1—11.		
*14 Pühap.	Risti ülend. p.	Udune ilm.
15 Esmasp.	Rikodemus	

16 Teisip.	Viina	Selge. (3. Kwatember.) ☾ 3, 38' om. Jahe tuul.
17 Keisnäd.	Josepina	
18 Neljap.	Tõnts	
19 Reede	Tints	
20 Laup.	Saana	

18. p. p. 3. a. J. P. — Suuremast káust. Mat. 22, 34—46.		
21 Pühap.	Mateuse pääw	Selge jahe ilm. Soe. ☾ 3, 54' om. Udune ilm. Selge.
22 Esmasp.	Moorits	
23 Teisip.	Hoofea	
24 Keisnäd.	Joann. saamise p.	
25 Neljap.	Kleowas	
*26 Reede	Joann. õpet. p.	Udune ilm. Selge.
27 Laup.	Udolphw	

19. p. p. 3. a. J. P. — Kwatub inimeseft. Mat. 9, 1—8.		
28 Pühap.	Werner	Udune. Selge ilm. Udune.
29 Esmasp.	Mihkli pääw	
30 Teisip.	Hironimus	

1. Septembril tõuseb päike	ℓ. 5, 28 m., läh. alla:	ℓ. 6, 23 m.
11. — — — —	5, 49 — — — —	6, 55 — —
21. — — — —	6, 11 — — — —	5, 26 — —

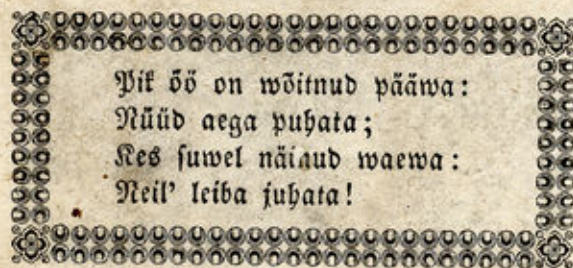
Kes Jumalat siin mõistab,
Ei karda Tema tööd;
Kus Jeesus silma tõstab,
Seal pole mure õdd.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
*1 Kestnäd. 2 Neljap. 3 Reede 4 Laup.	Maaria k. ja eesp. Volrad Prants Amalia	Selge ilm. ☾ 2, 29' ööse. Lumesadu.
20. p. p. 3. a. J. P. — Pulma riibest. Mat. 22, 1—14.		
**5 Pühap. 6 Esmasp. 7 Teisip. 8 Kestnäd. 9 Neljap. 10 Reede 11 Laup.	Leituse Püha. Luisa Simson Saamuel Jaak Arwid, Mai Burthart	Tähe tuul. Pilwine. Selge ☾ 5, 6' öht. ilm.
21. p. p. 3. a. J. P. — Kuninga-mehe poest. Joann. 4, 47—54.		
12 Pühap. 13 Esmasp. 14 Teisip. 15 Kestnäd. 16 Neljap.	Walwriid Teresia Kai Hedwig Teekla	Külmetab. Sula. Lumesadu. Selged



17 Reede	Dolop	☾ 10, 20' om.
18 Laup.	Luukase pääw	ilmad.
22. p. p. 3. a. J. P. — Kavalast sulast. Mat. 18, 23—35.		
**19 Pühap.	Luteruse õige usu üleswõtm. p.	
— Esmasp.	Lutius	Range külm
21 Teisip.	Ursel	ja
*22 Kestnäd.	Kaasani p. Maarjap.	selge ilm.
23 Neljap.	Sewerin	☾ 6, 35' öht.
24 Reede	Saalome	Pilwine ilm.
25 Laup.	Krispin	
23. p. p. 3. a. J. P. — Kohtu rahast. Mat. 22, 15—22.		
26 Pühap.	Umandus	Range tuul.
27 Esmasp.	Kapitolin	
28 Teisip.	Siimon Juudas	Selge.
29 Kestnäd.	Hels	
30 Neljap.	Upsalon	Range külm.
31 Reede	Wolhwgang	

1. Oktobris tõuseb päike: k. 6, 34 m. läh. alla: k. 4, 57 m.
11. — — — — — 6, 56 — — — — — 4, 30 —
21. — — — — — 7, 21 — — — — — 4, 5 —



Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Laup.	Pühade pääw	10, 29' õht.

24. p. p. 3.	a. J. p. — Tairi tütest.	Mat. 9, 18—26.
2 Pühap.	Hingede pääw	
3 Esmasp.	Tuileman	Selge.
4 Teisip.	Oto	
5 Keisnäd.	Lota	
6 Neljap.	Leonard	Waga ilm.
7 Reede	Enno	Udune.
8 Laup.	Wirts	Selge.

25 p. p. 3. a. J. p.	Jerusalemma äraawitamiseft.	Matt. 24, 15—28.
9 Pühap.	Leodor	4, 12' om.
10 Esmasp.	Martin Luter	Ilusad
11 Teisip.	Martin piiskop	talwised il mad.
12 Keisnäd.	Joonaš	Waga ilm.
13 Neljap.	Eügen	Sula.
14 Reede	Wriidrik	7, 22' õht.
15 Laup	Leopold	

26. p. p. 3. a.	J. P.	Wiimne kohtupääw.	Mat. 25, 31—46.
16 Pühap.	Otomar		Udune.
17 Esmasp.	Huugo		Ruiwad pilwed.
18 Teisip.	Esra		Külm.
19 Keisnäd.	Elisabet		Selge ilm.
20 Neljap.	Namos		Udune.
*21 Reede	Maaria ohw. pääw		Selge ilm.
22 Laup.	Kristina		

27. P. p. 3. a. J. p.	Peigmees tulep, minge wasto!	Mat. 25, 1—13.
**23 Pühap.	Joosias. Sarnute p.	 11, 57' e. l.
24 Esmasp.	Eleonora	Waga ilm.
25 Teisip.	Katrina pääw	Selge.
26 Keisnäd.	Konrad	Külm.
27 Neljap.	Paabo	Lumesadu.
28 Reede	Künter	Selge.
29 Laup.	Ewart	Udune ilm.

1. Kristuse tulep. p. — Kristuse sisseõitmisest.	Mat. 21, 1—9.
30 Pühap. Andrese pääw	Selge.

1. Novembril tõuseb päike: k. 7, 47 m., läh. alla: k. 3, 41 m.	
11 — — — — — 8, 9 — — — — — 3, 23 —	
21. — — — — — 8, 29 — — — — — 3, 10 —	

Jälle hüab aasta lõpust
 Waike lahkumise tund:
 Ärka, märka, wõta õpust,
 Kes ja senni näinud und.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Esmasp.	Narend	5, 16' p. l.
2 Teisip.	Kärsna	Lumesadu.
3 Keisnäd.	Koola	Wihmasadu.
4 Neljap.	Barba	Tahe ilm.
5 Reede	Sabina	Udune.
**6 Laup.	Nigula p. Trooni p.n.p.	
2. Kr. tulem. p. — Wiitse pääwa tähtedeft. Luuk. 21, 25—36.		
7 Pühap.	Anton	Selge.
8 Esmasp.	Maaria saam. p.	2, 53' p. l.
9 Teisip.	Zuhum	Waga ilm.
10 Keisnäd.	Juudit	Külm.
11 Neljap.	Woldemar	Selge ilm.
12 Reede	Eiili	Udune.
13 Laup.	Luutsija	
3. Kristuse tulem. p. — Joannes wangi-tornis. Mat. 11, 2—10.		
14 Pühap.	Niklasius	Selge.
15 Esmasp.	Johanna	7, 25' om.
16 Teisip.	Albina	Wihmasadu.



17 Keisnäd.	Hinno	(4. Kwatember.)
18 Neljap.	Kristohw	Selge
19 Reede	Eot	paras ilm.
20 Laup.	Nabram	
4. Kristuse tulem. p. — Joannese tunnistus. Joann. 1, 19—28.		
21 Pühap.	Tooma pääw	Sula ilm.
22 Esmasp.	Beata	7, 12' om.
23 Teisip.	Zohwer	Pehme tuul.
24 Keisnäd.	Nadam, Gewa	
**25 Neljap.	1. Jõulo p.	Sula
**26 Reede	2. Jõulo p.	ja wihmasadu
*27 Laup.	Ewang. Joann.	
Pühap. p. Jõulo p. Siimeon ja Hanna. Luuk. 2, 33—40		
28 Pühap.	Süüta laste pääw	Seletak
29 Esmasp.	Noa	Udune ilm.
30 Teisip.	Daarwid	9, 9' om.
31 Keisnäd.	Silwester.	

1. Deetsembri tõegeh päike. f. 8, 44 m., läp. alla: f. 3, 5 m.
 21. — — — — 8, 51 — — — — 3, 6 —
 21. — — — — 8, 52 — — — — 3, 18 —

Kroonupühad,

mis kiriku seaduse järel Maa-kirikutes tulewad pühitseda.

- 1) Jüri-kuu 17. pääwal. Suure Keisri Herra ja kõige Weneriigi Walitseja Aleksandri Nikolajewitsi sünd. p.
- 2) Jüri-kuu 23. pääwal. Eese Keiserina Aleksandra Weodorowna nime pääw.
- 3) Heina-kuu 1. pääwal. Eese Keiserina Aleksandra Weodorowna sündimise pääw.
- 4) Heina-kuu 22. pääwal. Meie Keiserina Maaria Aleksandrowna nime pääw.
- 5) Heina-kuu 27. pääwal. Meie Keiserina Maaria Aleksandrowna sündimise pääw.
- 6) Peikuse-kuu 26. pääwal. Meie Keisri Herra Aleksandri Nikolajewitsi kroonimise pääw.
- 7) Peikuse-kuu 30. pääwal. Meie Keisri Herra Aleksandri Nikolajewitsi nime pääw.
- 8) Mikli-kuu 8. pääwal. Surewürsti ja Troonipärija Nikolai Aleksandrowitsi sündimise pääw.
- 9) Jõul-kuu 6. pääwal. Suurewürsti ja Troonipärija Nikolai Aleksandrowitsi nime pääw.

Meie suure Wene-Keisri suguwõsa.

Aleksander II. Nikolajewits, kõige Weneriigi Ülemwalitseja ja Keiser, ka Põhla-maa Kuningas, on sündinud 17. Aprillil 1818, saab 40 aastat wanaks.

Maaria Aleksandrowna, Keiserina, Hesseni Suurehertsogi tütar, sünd. 27. Jul. 1824, saab 34 aast. wan.

Nende lapsed:

1. Nikolai Aleksandrowits, Suurwürst ja Weneriigi auujärje pärija, sünd. 8. Septbr. 1843.
2. Aleksander Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 26. Weebr. 1845.
3. Wladimir Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 10. Aprillil 1847.

4. Aleksei Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 2. Jaanuaril 1850.

5. Maaria Aleksandrowna, Suu vürstina, sünd. 5. Okt. 1853.

6. Sergei Aleksandrowits, Suurwürst, s. 29. Aprillil 1857.

Õnna kadund suure Keisri Nikolai I. leß Aleksandra Weodorowna, Keisri ema, õnna Preisi kun. Wridr. Wih. III. tütar, on sünd. 1. Juulil 1798, saab 60 aastat wanaks.

Tema lapsed:

a) Konstantin Nikolajewits, Suurwürst, sündinud 9. Septembril 1827. Tema abikaasa: Aleksandra Josepowna, Suurwürstina, Saksen-Altenburgi Hertsogi tütar, sündinud 26. Juunil 1830.

Nende lapsed:

- 1) Nikolai Konstantinowits, Suurwürst, on sündinud 2. Weebruari 1850.
- 2) Olga Konstantinowna, Suurwürstina, sündinud 22. Augustil 1851.
- 3) Weera Konstantinowna, Suurwürstina, sünd. sel 4. Weebruari 1854.

b) Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 27. Juul. 1831. Tema abikaasa: Aleksandra Petrowna, Suurwürstina, Holstein-Oldenburgi Printsiti tütar, sündinud 2. Juunil 1838.

Nende poeg:

Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 6. Novembril 1856.

c) Mihael Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 13. Okt. 1832. Tema abikaasa: Olga Weodorowna, Suurwürstina, õnna Baadeni Suurehertsogi tütar, sünd. 3. Septembril 1839.

d) Maaria Nikolajewna, Suurwürstina, Hertsogi Maksimilian Leichtenbergi leß, sünd. 6. Augustil 1819.

Tema lapsed:

- 1) Maaria Maksimilianowna Romanowska, Keiserlik Printsess, sünd. 4. Oktobr. 1841.
- 2) Nikolai

Maximilianowits Romanowski, Keiserl. Prints, sünd. 23. Juulil 1843. 3) Eugenia Maximilianowna Romanowska, Keis. Prints, sünd. 20. Märtsil 1845. 4) Eugen Maximilianowits Romanowski, Keis. Prints, sünd. 27. Jan. 1847. 5) Sergei Maximilianowits Romanowski, Keis. Prints, sünd. 8. Dees. 1849. 6) Georg Maximilianowits Romanowski, Keis. Prints, sünd. 17. Weebr. 1852.

c) Olga Nikolajewna, Suurwürstina, sündinu 30. Augustil 1822. Laulatud Württembergi kuningriigi pärisjaga Prints Kaarl Wridrif Aleksandriga, sündinu 22. Weebbruaril 1823.

Keisri tädid:

Maaria Pawlowna, Suurwürstina, Saksen-Weimari walitseja Kaarl Wridriki lest, sünd. 4. Weebr. 1786.

Anna Pawlowna, Suurwürstina, Hollandi Kuninga Wilhelmi II. lest, sünd. 7. Jan. 1795.

Ensa Suurwürsti Mihael Pawlowitsi lest Heelena Pawlowna, Suurwürstina, Württembergi Hertfogi tütar, on sündinu 28. Deesemb. 1806.

Tema tütar: Katarina Mihailowna, Suurwürstina, sünd. 16. Augustil 1827; laulati 4. Weebbruaril 1851 Meßlenburg-Streelitzi hertsogi Georgi abikaasaks, sünd. 30. Deesembril 1823.

Laada-pidamise pääwad.

Jaauari-kuul. 7mal: Rijas 3 p. Tartus suur saksa laat 3 näd. 7 kuni 9ma: Wõru linnas lina-laot. 25 kuni 30ma: Wolmeris lina-laot. Kõnnla kuul. 2sel: Walgas ja Willandis suur saksa laat 8 p., ja Wõru linnas kõigesugu lauba ja hobuse laat 1 p. 4 ja 5mal: Tartus lina-laot. 15 ja 16mal: Wõnnu linnas lina-laot.

15 kuni 17ma: Willandis lina-laot. 22sel Wõru linnas suur saksa laat 8 päwa. 27 ja 28mal: Lemsali linnas lina-laot.

Pehe-kuul. 9mal: Rigola laat, Wööbsus.

Jaani-kuul. 11mal Wõnnu linnas 7 p. 25mal: Jaani laat, Willandis 2 päwa. 25mal: Wõru linnas weisse-laot ja 27mal: Walgas. 29mal: Peetri laat, Tartus ja Tarwastu mõisas.

Heina-kuul. 2el: Kartsimõis. 20: Pernus saksa laat, 3 n. ja Rijas willa-laot 3 p. 26: Wolmeris.

Leikuse-kuul. 10mal: Walgas. 15mal: Helme mõis. 2 p. 24mal Lauritse laot. Mooskatse mõisas. 27mal: Wastsemõisas, ligi Willandi linna. 29mal: Kilinga mõisas, Saarde kihelkonnas.

Mihkli-kuul. 2el: Abja mõisas, Halliste kihelkonnas, 2 p. 4mal ja 5mal: Sindi mõisas ja Rõpinas. 6mal: Taakerbera mõisas, Helme kihelkonnas. 8mal: Kastna mõisas, Lõstama kihelkonnas, ka Põlwe ja Rõuge kiriku juures, ja Tartus. 10mal: Mõnniste mõisas ja Oldre mõisas. 13mal: Perawere mõisas, Jakobihelkonnas. 14mal: Wana-Unts mõisas, Kraawi kõrtsi juures, 2 päwa. 15mal: Põltsamaal, 2 p. 16mal Kirepi kõrtsi juures. 18mal: Audru mõisas. 20 ja 21el: Wändra mõisas, 2 p. 21el: Sanna mõisas, Rõuge kihelk. 24mal: Mihkli laot, Willandis ja Wõru linnas, 2 p. 29mal: Mihkli laot, Tartus ja Walgas, 2 p., ja Rawanurme laot, Wastselinnas, 2 p. Wiina-kuul. 1sel: Kuresaare linnas, 3 p. 6mal: Luutsniki mõis, Rõuge kihelk. ja Tarwastu

mõis. 7 kunni 9ma: Võru linnas na-laad.
9 ja 10mal: Lemsa linnas lina-laad. 10mal:
Räo mõisas, Püstitvere kih. 15mal: Lusti-
were mõisas ja Drifu mõisa kõrtsi juures.

Talwe-kuul. 11el: Tartus lina-laad. 10mal:
Mustvee külas, Tõrma kihelk., Peipsi rannas.
10 ja 11mal: Võru linnas weitse-laad. 20mal
Walga linnas lina-laad. 25 kunni 27ma: Wil-
landis ja Wolmeris lina-laad.

Jülo-kuul. 5mal Põraweres, Sakobi kihelk., lina-
laad. 6mal: Võõksus, Rāpina kihelkonnas.
10 ja 11mal: Võnnu linnas lina-laad. 27mal:
Walgas, suur saksa laad, 8 pääwa.

Cēsti-maa Kubernemangus.

Jaauari kuul. 7mal ja 8mal: Ortikal. 10mal ja 11mal:
Haapsalus. 17mal ja 18mal: Koloweres. 19mal:
Raplas. 27mal ja 28mal: Rakweres.

Küünla-kuul. 2el ja 3mal: Valdiskis. 5mal: Paides.
26mal: Pihulas. 3 p.

Jaani-kuul. 16mal ja 17mal: Rakweres. 20maist kuu ot-
sani: Tallinnas. 25mal: Paides.

Mihkli-kuul. 10mal ja 11mal: Paides. 14mal ja 15mal:
Haapsalus. 21el ja 22el: Valdiskis. 24mal: Pihulas.
24 ja 25 mal: Jõhvis. 26, 27 ja 28mal: Tallinnas.
29mal: Rakweres. 29mal ja veel 2 pääwa: Reblašte
mõisas ja Keila kiriku juures.

Wiina-kuul. 4mal: Raplas. 7mal: Jõeletmes.

Jülo-kuul. 16mal: Märjama kiriku juures. 19mal ja
20mal: Reblašte mõisas, lina-laad.

Põllumees ja ammetmees.

üks tüfikene tõsist elukaiki.

Täna ei ole mul pikemat aega midagi kenamad
alustuse teed Kalendri saba, jutule teha, ei õppika
hüüdmist, lilledet õitsemist ega muud kewadist ilu wäe-
tile ehteks ümberpanna, waid pean kui üks hābemata
külaline teretamata üle ukse tuppa tormama ja jutu
keskelt peale hakama. Mõned osawamad kirjamehed
ehk oleks ommetegi nii palju juhatanud, kust jut on
pāritud, ehk kes ja midawārki need mehed olid, kelle
nokad seda jutu westsid. Waata, armas lugeja, kui
mul ial seda tahtmist oleks olnud kui mitmel teistel,
üksnes sinu himu ja suud mõõda rāākida ja kõiki
wanast wõetud albi kōmbeid järele teha, siis ei oleks
ma mite tänini oma teed käinud, waid ehk juba am-
mugi nende kirjameeste keelt hakanud kirjutama, mis
minu pärast kõik wõib olla, aga ei ial mite meie
isa-isade Cēstimaa keel! Ja sedawiisi tõtame otse-
kohe jutule.

„Ma mälestan veel wana kadund onu suust,
et kindrali herra kewade oli surnud,“ ütles Kaarel.

„Kaks nädalat enne nelipähi 1807,“ — kostis
Tõnis — „ma olin kümne aastane poisike ja aasta
warem mõisa saanud, kui wanemad mul mõlemad

Ma kolm nädalat ema eel, raske soea tõbe kätte ära-
surid, mis sel aeal meie kohal palju inimesi mulda
wiis. Wanem õde Mari oli wõera walda mehele wii-
dud, teine paar aastat temast noorem õde ja üks neli
aastat minust wanem wend leidsid kui asja ajajad
külask aset, aga mind ei tahtnud kedagi majasse wõta,
waid ütles iga peremees wastatõrkudes: „Mul on
omalgi leiwarotisi rohkem majas kui töötajaid, mis-
ma wõerast wõnni risuks lähän pealewõtma.“ Meie
wana õnnis praua, Jumal andku ta hingele rahulist
puhkamist, wõtis mind mõisa, kus talwel sulgi nopisin,
paalu punusin, uksi-wigalisi iwi keedu erinetest wälja-
walitesin, ehk muidu pisukest lapse näputööd toime-
tasin; suwel jälle ane ja kalkuni-karjas käisin. Kui
aega mööda tarblifuma tööle kosufin, pandi mind esi-
otsalt paariis aastaks eesõitja (woorrüütli) poisiks,
siis aeda, rnarile abiks, kunni wiimaks toapoisi tee-
nistust sain, mis ammetit wana praua surmani kinni-
pidasin. Kuda lapse-põlwe juhtumised inimesel häästi
meele jääwad, nõnda ka mul wana õnna kindrali herra
haigus ja surmatund. Tema kadund põdes kaua ja pidi
mõnelorra kibedat tuskla ja walu piina kannatama,
enne kui surm teda peastis. Kõl käisid kaks tohtrit
linn ist enamist igapäaw korda mööda haiget waata-
mas, wahe wahel toodi üks Tallinnast, teine Tartust
senna, keda meie linna tohtridest targemaks peeti, aga
mis se kõik aitas? surma wasta ei ole rohtu.“

„Haiguiste wasta ommetegi mõndagi,“ sõnaldas
Kaarel.

„Kes seda tohiks salgama hakata, ehk waleks aja-
da?“ wastas Tõnis. „Mitme inimese elupääwad
saakju pikendatud, kui igaskohas tõbe alustusel mõist-
liku abi wõiks leida. Aga et surma wasta rohtu ei
ole, sellepärast peawad kõigeülemad, kui tund neil
käte jõudis, siit ilma lahkuma. Nõnda ka meie õn-
nis wana kindrali herra, ehk küll waid ja mõisarah-
was igapäaw tema elupääwade pikendust Jumalalt
palusid. Tema kadund oli üks wäga kiiduwäärt mõisa
wanem, kes alamaid kui oma lapsi armastas, mõni-
kord, kus tarwis läks, ka karistas. Et meie wald prae-
gu weel libelkennas kõige nõukam, se on wana kind-
rali herra pärandus. Lahedad kewadised ilmad Jüri-
kuu alustusel näisid esioisalt wana herra elurammu
karastama, kui teda päikese paistel tooliga õue peale
ehk rohu aeda kanneti; aga ei kestnud loodetud pä-
randus kuigi pikale: wee tõbi rinnus wiis teda mul-
da. — Wana kindrali herra wiimse seaduse lugu,
kellest ma tahtsin jutustada, oli nõnda. Juba pikal
haiguse aeal, mõne kuu enne surma, oli ta wiimse
seaduses kolme wanema sulasele tõutanud, kes kaua
aega teda auusaste teeninud, igaühele — naiste ja
lastega seltsis, kohtu kinnitusekirja läbi priiust, pealegi
igaühele — kaks tuhat rubla hõbe raha, ehk ühe weike
talukoha päriseks anda, seda mööda kuida igamees-
ise himustas: kas raha ehk kohta. Kui aasta pärast
wana herra surma Tallinnast priiuse kirjad wälja olid
antud, siis wõtsid kutsari Jüri ja aidamees Willem
weikest maa-kohta, aga toapoisi Jaakub arwas raha

— 4 —
ütemaks ja palus lubatud tuhat rubla. Nõnda olid ühekorraga kolm rikast priimeest Konglamäele saanud. Üks üksik weike talukoht, mõisa metsa taga, kus wanast kangur oli elanud, ja rohkem kahe pääwased põllu ja heina maad olid, aga mis wiimsel aastadel puustus seisnud, sai kutsari Jürile, teine weel ilusam talukoht, kus hooneid peal ei olnud, aga selle eest laiemaid põldusi ja heinamaid, anti aida Willemile. Jaakub, kes natuke Saksa keelt oskas, himustas isanda seisust, ja leidis ka mõne nädala pärast õnnelikult Urwaskas junkru teenistust.

„Kudas Willem siis Tallinna elama sai, kui tal päris maa-koht oli?“ küsis Kaarel.

„Kumaluse läbi,“ — kostis Tõnis. „Poole aasta pärast tuli Willem noore herra palwele, kes wäeteenistusest ennast wallali oli peastnud ja nüüd Konglamäe mõisa walitses, ja palus alandlikult, et noor herra wihaks ei wõtaks, kui ta saadud koha asemel ennemine lubatud raha wõtaks.“ Herra ütles: „Hää meelega, mul on se üks kōik; aga ma kardan, sa leiad selle kaubaga petust. Se koht on palju enam wäärt kui tuhat rubla, ja jääb sulle ja lastele päri seks.“ — „Olgo kuda on,“ kostis Willem, „ma olen nüüd üks priimees, wōin oma tahtmisi mööda kui lind igale poole lennata; milspärast peaksin ma talupoja seisusesse tagasi astuma, ja kohta kui kammitsa oma jala külge kōitma? Peale seda on mul soowimine lapsi natuke lasta koolitada, mis linna kohal palju hõlpsam on kui maal. Ma isse oskan,

— 5 —
kuda noor herra teadwad, kaunist kingsepa toob, misga linnas mõne kopika wōin pealeteenida. Hakaksin siin palja koha peal elumaja ja muid hooneid ehitama, se kulutaks mul kōik tännini kokupandud pisukesed raha kopikad, ja siis on alles teadmata, kas lastest kedagi pärast mind majaperemeheks tahaks asuda.“ — Herra täitis tema soowimise; Willem sai koha asemele tuhat rubla ja läks Tallinna. Seal leidis ta ühe mõisniku majas koeamehe teenistust, mis läbi maksuta korteri ja ahju kütist sai, kingsepa tööga raha teenis, misga enamist kōik weikesed igapäawased wäljaandmised majas wōis äratasuda, et aasta lõpul raha intressidest ita mõned rublad weel ülejääwad. Willem elas surmani priiskest ja jätis kauniste wara lastele päranduseks, kuda edespäi, kui lastest hakan jutustama, pikemalt tahan kuulutada. Ka toa Jaakubi lugu läks esitsjalt häästi korda; leiwawanemad olid tema teenistusega rahul, ja k wald teda mõnikord kistjaks ja nulgijaks sõimas, siis ei tohi sest suuremat lugu pidada, sest arwasi on seda walitseja leida, kes igauhe meelepärast oska teha, — weel arwemast niisugusi, kes sulase seisuse tõusnud oma uhkust jõudwad tallitseda.

„Enne kui raha-meestest pikemalt sahan,“ — lisas Tõnis jutu — „pean esiteks kutsari Jürist rääkima, kes mõisast talurahwa seisusesse tagasi oli astunud. Seda ei ole üleliiga meie maal leida, kus teenistusest peastnud mõisa-mehed jälle põllutööle — kui wõerdunud laps ema rinnale — teistkord tagasi lä-

hävad. Suurem hulk arwab põllutööd wäga raskest, mõned wiletsad endale teutuseks, kui wikati, lüsi ehk adra kure tema kätte puutuks. Jüril oli kaks last, üks neljateistkümnene aastane poeg, Kustaw, ja kahe teistkümnene aastane tütar, Triinu nimi, kaks wane mat poega olid mõlemad kurtja rõugede kätte surnud, kus sel ael weel warju rõugede panemine rahwa keskil enamist aruline asi oli. Jüri esimene mure majasse astudes oli, elumaja ja hooneid natuke korrale seada, kus igalpool wäga palju ripakile leidis, sest koht, mis wiimisel ael puustus seisnud, tunnistas iga samm peal, et peremehe käsi ja film neist kaugele olnud. Suba esimesel fewadel istutas uus peremees mõne õuna- ja kirsi-puu marja-puu põesastega seltsis õue aeda, ja paari tosinaid kenamaid mets-lehtispuid õue ümber warjaks, üteldes: „Puud kasvavad rutumast kui inimesed! Ja kui mina ise neist ei peaks saama, siis saavad lapsed ja laste lapsed minu weifest istutamise waewast kasu maitsema. Sätub taewane Isa mul elupäiwi, kes teab, kas siis ne täna istutud puulehtede warjus ma weel isegi laual pääwal wäsinud keha ei wõiks karastada. Lähikene film, mis iga koha ial kaugeemale ei waata, kui oma lähikese elupääwade piireni! Mõnusem oleks iga töö järeltulewat põlwe meeletuletada, mis läbi lapsed isa hoolelikult wihusest õnnistust saaksid.“ — Pidas mõisa teenistuses oli ta mõne saea rubla kasti nurka forjanud wanema pääwade tugiks, kus enam wõimalik ei olnud teenistust etewõtta. Se rahafogu

andis uue elamise hakatusel igapidi wäga mõnusat abi. Jüri ostis paari hobuseid, ühe mära ja ruuna, neli lehma, mõne lamba ja sea, et kui Sumal pisukest karja õnnistaks ja sigidust annaks, pärast kuskilt poolt enam puudust ei wõinud tulla. Pisuke mesipuu aed ehitati õue aea kõrwa, ühe weike ojakese ääre, mis õue alt mööda wootas ja weifest allika soontest lisa leidis, et wesi kõige puu asemal suwel seest ära ei kuiwanud. Mesilased armastawad wäga nii sugust ligistiku pisukest wee kohta. Kolm linnu-puud ostis peremees aeda, ja nimetas ühe naise teise poea, kolmandama jälle tütre õnne peale, et igaüks oma eest hoolt kannaks. Pärast nimetud tallitust hakas ta kõigest wäest sulase abiga põldu harima, mis wäga ärakurnatud ja lahja leidis, nõnda et esimesel aastal, kus weel ommast käest sõnnikut ei olnud, suurt wilja-saagi lootust ei wõinud olla. Endine lohakane elamine, mis kaua aega siin talus aset pidanud, andis kogemata sõnniku abi, misga enam poole kesa wõis täita, kuhu sügise rufid tahtis külwada. Igas kohas, hoonetes, kus mõnes paigas wast jala sügawusel põrand nähtawale tõusis, hoonete ümber, õue peal ja aedade ääres leidis Jüri wäga palju mädand risu ja puru, mis kõik wäljale weeti. Kus enne hau- ja puu-wirnad seisnud, seal oli palju mädand laastu, oksade ja okaste prügi maas, pealegi maapind prügi al audunud, nõnda et rohke jala-sügawuselt rammusat musta mulda andis, mis põllule wiidi ja seal laiati pillutati. Kül naersid Kongla-mäe teopoisid mööda käies kutsari Jüri uutwarki põllu kosutamist, aga päris koha peremees ei pannud nende

naeru tähele, ega lastnud ennast mingi wiisil jões eksitada, mis ta ete oli wõtnud. Sõrwadest põldu laiemaks kändes sai ta hulga mätaid, mis ära ei põletatud, waid kui juurikad mullast puhtaks olid puistatud, kõik ühte hunnikusse lauti, kus mätaiste pinnad aega mööda äramädanesisid ja mullaks pudenesid. Niisugune pikamine mädanemine moondab kõik rohukasude juurikad, tüwid ja warred kosutawaks mullaks, mis põllule enam tulu annab, kui nende kütises põletamine, jäägu nimetamata metsa raiskamine, mis igal aastal kütistamisega tühja suitsetakse. Uga tuhka, mis ahjust ja leelt leidis, segas ta põllul mullaga koku. Kändes leidis ta mõned suuremad raudkiwid põllult, kiwide ümber igal pool rohke jala laiuse maapinna, mis weel ial adrasahka ega äkrepulka ei olnud tundma õpinud. Pääliste abiga kangutas Jüri kiwid maa seest ülesse, weeretas ehk wedas neid ligimale põllu ääre hunnikusse, kust, kui iljemine kuskil kiwa tarwitaks, neid kohe kää pärast wõiks wõtta. Põld sai se läbi kiwidest puhtaks ja pealegi natuke rohke wilja maad, mis — kui ka ei lapse osa — ommetegi ühe pudu loojukse osa teri wõis kanda, pealegi ei olnud kiwid kändes ja äästadest kuskil risuks ees. Teopoisid naersid jälle, kui ülemal räägitud „tühja tööd“ nägid, ja ütles mõni pikkades: „Jüri lähäb kiwi alt raha-hauku otsima, ega ole tal nii palju aega oodata, et Jaani õõ salatuluks märki annaks, kuhu kolm musta tuleb ohwerdada, enne kui raha kusrusse tuleb.“ Uga üks mees, kes korra mõtes midagi tõsist asja ete on wõtnud, ei tohi rahwa naeru pärast oma teelt eksida; nõnda tegi ka Jüri.

mõisa rahwale rääkinud, mis leiwaabi Saksamaa rahwas kartuhwli mahapanemisest leidnud. Et Jüri raamatufest lugedes need jutud ja mõisas nähtud asi awalikult meele tulid, sündis loodlikul kombel ilma tema tahtmata, aga mis temale tõtelikult kiituseks tõuseb on se, et ta peremeheks asudes kohe seda õpitud uudist katse tööks kätse wõtis, ja ei mite, kui palju inimesed teewad, mõtelnud: Sellega on aega küll. Lahja, sõnnikuta maa sees ei olnud küll sügise palju munakesi warte al, ommetegi küllalte, et perenaine paar korda nädalas perele wõis keeta ja siiski tulewa kewade tarwis rohke seemne osa ülejääi. Kartuhwli kaswatamist ei pidanud üksnes teopoisid, waid kõik Soofüla rahwas albi tööks ja tõsteti pärismaa peremehele sõimu nimeks Kartuhwli Jüri. „Sest on selgest näha,“ räägiti ühel õhtul kõrtsis, „kunda üks põllu harimisega wõeras rahamees ilma aegu kopikaid raiskab, kust teine targem kasu püaks saada. Oleks ta kenda põllu tüki, mis kartuhwlitega raiskas, kewade kaera ehk odra seemnega külwanud, sest oleks tal kasu tulnud, aga mis ta nüüd lapsemängist saab? Meie isad ja isa-isad olid omal aeal osawad põllumehed, kes, kui Sumal wäbägi korralist ilma andis ja wilja õnnistas, kõik oma leiwaga mätale saiwad, et aga paari kuud enne uue leikuse alustust mõisa aidast laenu wõtsid; aga kes neist ial kartuhwliid õue aias, weel wäham põllul on pidanud!“ — „Tõsi, wana wend!“ — kiitis teine — „kes meie päiwil leiba tahab süa, se elagu eswanemate kombel, aga ärge mingi mite tühja tööga aega wiitma ja põldu raiskama, mis sellegile kasu ei anna.“

— Mõned hääb naabrid, kuida rahwa wiis — arwates sõbrust näites, kandsid kuulnud kõrtsi jutud soealt Kartuhwli Jüri kõrwa, kes jutu kuuldes enamist naerates kostis: „Näädigu rahwas mis tahab; igal mehel luba omaga teha, kuida ta tahab. Mina ei tule teid kuskil keelama, ega uuele teele sundima; sellepärast laske ka mind minu oma teed minna. Kui mul suuremat raskust ei ole kanda kui kartuhwli nime ristitud nime kõrwas, ei se minu pihta haka waewama.“

„Sügisel, kui Soofüla peremehed ja muu ümberlaudne külarahwas kuulis, kuida Jüri raha eest õlgi ostis, pandi jälle asja wäga naeruks; mõned ütlesid: „Parem oleks, kui leiwa tarbeks raha kopikad hoiaks, mis ilma aegu õlgede eest raiskab.“ Aga mitu naerja pani iljemine, kui tee Jüri talust mööda läks, mõne õlekubu wantri redelite wahel ja ütles pilkades: „Selle tühjaga saan kartuhwli peremehelt nii palju, et täna õhta lusikilist kõrtsis wõin elada ja mõne naabrile ka weel suutäie anda.“ „Pagan seda teab,“ hüüdis Kuusiku Siim wihaga — „mis salalikud kunstkombed Kartuhwli Jüri on, et tema käes kõik kordalähäb, mis ta etewõtab. Meie põllud on sõnnikut saanud, wanast korralist haritud ja — wata imet! meie rüki oras ei ole sugugi parem, mõnes kohas alwem kui Jüri, kes fewade mulda ja wana prügi põllule wedanud.“ — „Pole karta,“ kostis Kongu Hans — las tulla fewade, küll siis oras wahet wäljanäitab, mis meie ja Jüri põldude wahel on. Täna wu oli soe, wihmane sügisel, mis ka lahjal põllul iwad idunema ja kaswud haljendama paneb,

aga kus suuremat rammu ei ole, seal wõtab fewadine tuul kõik pealt ära. Jüri oras on aga filmakirjaks.“ — Sai esimene külm põllud nii pikalt kohmetanud, et lojusse jalga kandsid, siis ajas Soofüla rahwas karja rüki oraksele kartes, et lopsakas oras muidu lume al mädaneks, ja kui Jüri seda ei teinud, nimetati teda hulluks pääks, ja üteldi: „Nüüd ei saa fewade midagi tema rüki oraksest!“

„Pik lumeta sügisel, kui kõik tarblikud põllu ja majatööd olid korrale seatud, andis weel paari nädalad aega heinamaid rookida ja puhastada, mis mitmes kohas nii paksult põestikuks läinud, et wikatid ei wõinud enam pealewia. Jüri wõtis sulase ja kolm päiwilist abiks ja hakas heinamaad rookima, kust mõne hää koorma ahju kütet ja hulga mätaid sai, mis hunnikuksse pandi ja iljemine, kui mullaks pudenend, põllule tahtis wedada. Lumi tegi wiimaks tööle otsa, aga tulewal sügisel lubas peremees heinamaa rookimist pikemalt edasitoimetata. — Sui wili andis rohkestest aastast tarwituseks ja wäga kena seemne tulewa fewadise külwi tarwis; mätasse pandud näitaks enamist kõik iwad idukesi. Tööd oli esimesel aastal lõpmata tehtud, ka kaunis osa raha ära kulutatud, mis Liisule, kes kui naesterahwas koke julgust kaitab, mõnda mure koorma südame peale weeretas. Aga Jüri ütles rõõmsa näuga: „Se raha on häästi intressi peale pandud, mis, kui Jumal pikemalt õnnistust annab, meile ja meie lastele wistist kasu saab kandma.“

„Ega se raske asi ole,“ ütles Kaarel — „kui pere-

mehel rahafot käes on, maja pidada. Kui mulle kedagi priikoha ja punga täie rublatüfisi annaks, tahaksin ma niisama häästi ehk veel mõnufamalt asja toimetada.“

„Kes teab?“ naeratas Tõnis. „Priikohi ja raha kulus üksi ei wõi ka kõik teha, kui peremehel tarka aru pääs ei ole, asja nõnda korrale seada, kuida tarwis on. Kes lapsest saadik põllutööd näinud ja teinud, selle mees näitab asi wäga piisuke, aga siiski on töö ja töö wahel mõni hää sammu wahet. Üks mees, kes oma põldu nii mõtlemata harib, kui oleks ta ise adrasahk, mis mul last läbileikab, ja ial midagi teiste ei taha teha, kuida omaft wanematest oli õpinud: ei wõi meie päiwi ial seda kasu saada, kui üks teine, kes targal mõtel aea, tiiswal kaugeemale piibab lennata. Iga uudis, mis katsudes wanast parem näitab, tuleb kombeks wõta. Siiski on selgest tõi, et üks tühja käega põllumees, kes piisust suhu elab, ial seda kasu ei wõi leida, mis teine leiab, kellel rahafopikas abi annab. Sellepärast peaks igaüks, kes pärislohta endale jõuab osta, muret pidama, et mite wiimist fopikat koha eest ei maksaks, waid nii palju järele jätaks, kui tarwis arwab, majapidamist korrale seada. Mida täielikum rammuga üks peremees majatallitust alustab, seda suuremat kasu leiab ta kohast. — Aga lähme jutu joonele tagasi!“

„Kewade, kus maapind lume kütkest oli peasnud, nägi Jüri rdemuga, et talwe sulad ja lume anged kuskil põllule kahju ei olnud teinud. Ehk kül lopsakas sügisene oras karja sõotmata jäänud, siiski näitas mahla, kuu lõpel, kui mõned soeab wihmasagarad ja päikese terad

põldu uuest olid elustanud, Jüri rufiwäli palju kenam, kui Sooküla peremeeste põllumaad. Dmmetegi oli ühesugune Jumala ilm mõlemaid audunud. „Kartuhwoli Jüri on enam õnne kui mõistust!“ rääkis külarahwas isekestis. „Muld mustaprügiga segatud teeb tema põllul sedasama kui meie sõnnik, ja sõotmata jäänud oras on kewade meie orakst ülem.“ — Warem kui teised külamehed oli Jüri kewade sahad jälle põllule wiinud, kui maapinna nii kaugele taheda leidis, et küünd wõimalik oli. „Sest warastest künnist ei saa sa midagi kasu;“ ütlesid Sooküla mehed — „enne kui fõrdamise ja seemendamise aeg kätte jõuab, kaswab warane küünd jälle karjamaaks.“ — „Mis ma sest hoolin,“ kostis Jüri, kõige alwemal korral wõin ma kolmkorda enne seemendamist künda, mis ka põllule kahju ei teeks. Saab muld kewade aegfaste ülesfõrgitud, siis on maal aega päikese paistel aududa ja mõnda wäljaaurada, mis iljemine seemne idud fiduriks teeb. Ja pealegi, kui esimese künni järel aastamisel juurikad teraselt põllult äraforjatakse ja hunnikusse fõkupannakse, siis wõib wähem kui laps äramõista, et seal wähem umbrohtu kaswab, kui neis põldudes, kus seda piisufest waewa ete ei wõetud, waid juurikad kõik maapinda kaswama jääwad. Mida hoolfamalt meie põldu harime ja umbrohu juurtest puhastame, seda rohkem wõime wilja loota. Umbrohi on põllul oma laps, wilja seeme üks wõeras laps, iga ema pistab rinna lahkemalt oma lapse, kui kaswandiku suhu. Aga sureb oma laps noorelt ja jätkeb rind piimaga pafile, siis on imeja üks kõik, oga sama ehk wõeras. Kui

ial wõimalik oleks põldu umbrohuft nõnda puhastada, kui pisukest õue aeda, siis lähaks wiljapõld igapidi rohkemaks. Et külwiga uut umbrohtu wäljale ei wiida, oleks wäga mõnus, kui iga peremees wiljaseemnest umbrohu-seemne terakesed sõelaga ehk muul wiisil wäljavalituda püaks, kuida mina teen. — Sooküla peremehedest kostsid naerdes: „Seda tühja tööd ei ole meie isade-isade nende wanemad mila' algi teinud wanal häälel ael, on siiski elanud ja leiba sõõnud; miks meie teiste peaksi me tegema? Täewa Isa, kes wilja- ja umbrohu-seemned on loonud, on ka iga inimese tarwis oma wõrra maad annud, kus mõlemil mahti on kaswada. Ega inime ommetegi Sumalast targem wõli olla? Kaswab wili lopsakast, siis lämmastab ta umbrohtu muidugi ära.“ — „Weel sagedamast,“ kostis Jüri tõsise sõnaga — „leiamet kurnatud, lahjal põllul umbrohu wilja üle wõimust wõtma. Mõni seemendamise tarwis korratud põld näitab ülesäetud sõõdi sarnane, nõnda et iga wau wahel haljendam peenar jookseb, mis äke pulka ei karda. Kuida mul isa ja isa-isa omal ael põldu on harinud, sest ei pea ma pikemat lugu, waid katsun iga tööd seda mõõda toimetada, kui mõistus mul ulatab. Teie kiidate, armsad külamehed, õnneks, kui oma leiwaga mätale ja uue murule ulatate ja siis wast magasi aidast lisa lähate wõtma, sest teie isad olid niamoti teinud! Aga ma tahan püüda oma leiwaga uue leikuseni ulatada, wana seemnega põldu külwata ja kui Sumal töötegu õnnistab, weel natuke wana wilja salwe põhjast kofupühkida, kui uus pealetuleb. Wana wara ei tee peremehele kuskil

fahju, waid on kogemata häda ael üks tugew lew, kus peäle julgest wõime toetada.“ — Niisugune jut wihastas Sooküla mehi wäga, sest Jüri tahtis neist targem olla, kes nemad maast madalast ühtepuhku põldu harinud, senni kui tema poole eluaega mõisas oli elanud, ja hoostega ümberkäinud. Mehed arwasid: „Jüri kogu kogemata õn teind teda uhkaks; kui midagi äpardust juhtub, külap siis hakkab meie kombeid pidama ja tuleb meilt nõuu küsima, ehk paremat õpetust paluma.“

„Ehk kül neid pillkamise jutusi enamist kõrtsi kohas salamahiti ja Jüri selja taga westeti, siiski ei olnud neil päiwil kui praegu hüwa rahwa puudust, kes kõik kuulnud pillkamised iljemine kas Jüri ehk Eisu kõrwa wiisid ja omast pääst mõnda magusat weel pealelitasid. Mõni rahwa kombedega alles wõeras noorem inimene ehk oleks seda kuuldes wihaseks läinud, ehk tühja mõtlema hakanud, aga Jüri las kis lori sofimisest ühest kõrwest sisse ja teisest wälja, ja läks kui ani peale walatud wee ämbri alt kuiwalt edasi.“

„Esimise aasta lõpul, kus uus majaperemees sisse tulikust ja wäljaandest aru hakkas tegema, näitas rehung (arwotsus) wäga kurblik; sissetulik näitas wäljaandmise wasta — kui roti saba kassi keha wasta — wäga pisuke. Natuke met, mõni leisk wõid, üks nuumatud noor siga, paar waka tangu, neljanda kapsapääd ja mõni korwike kanamune, nõnda kui üks neljanädalane lehmanis imetud ärg-wasikas: se oli kõik, mis linna turule wiidud. Selle wasta näitas wäljaantud raha wäga suur. Mitu arglikumad oleks seda nähes ko-

he jalgust fautanud, ehk aida Willemi wõistl koha tagasiannud ja raha wõtnud, aga Jüri mõttes teistele, ja ütles tööstides üles: „Kül Zumal edespäi jälle saab aitama! Meie majapidamine on wast alustusel ja mitmest tehtud tööst saab mõne aasta pärast meile kasu tulema. Minewal suwel ei saanud ma kül täit neljawõrra seemet ruki põllult, sest põld oli sõnnikuta wõeral käel haritud ja külwatud. Tuleb tänawu ilus õitsemise aeg, siis loodan palju paremat woodu, kõrs on wäga kene. Aga kui aast aastalt põldu forrapärast harin ja kosutan, siis peab se meile kümnne ehk kaheteistkümnne wõrdse töö-palgaks andma, kui midagi kogemata äpardust talwel oraksele ehk suwel õitsemisele ei tule. Et oodetud kasu aega mööda wõiksime kätte saada, tuleb mul weelgi raha kulutada. Esiteks pean selle eest muretsema, lojusse karja suuremaks kosutada, ma ostan weel ühe lüpsilehma ja paari künniärgi, et rohkem sõnnikut saame. Se wiidaks ilma asjata aega, kui noore loojusse kaswatamisest wast karjale lisa tuleks.“ „Lehm läbaks kül korda,“ ütles Üisu — „aga mis suuremat hääb ärgadest wõime loota? need ei anna piima, ei wõid ega wafikat ja künni tarbeks on meil hobused. Lehma wafikaid kaswatades sigineb aega mööda kari muidugi suuremaks, kui weike koht kannab pidada.“ — „Armas naine,“ wastas Jüri — „se on üks pere mehe, ja ei mite perenaise tallitus. Sennä-kui ärg põllul künnab, wõime hobuseid muul tööl tarwitada, ja ärja paari wõim aastaks peaaegu sellesama hinnaga ülespidada, mis ühe hobuse tarwitusamine maksab, aga kaks ärga annawad enam sõnnikut kui üks ho-

bune ja repinad põllu põhuga, kus hobune heinu ja kae-
ra-teri tarwitab. Wanaks läinud hobusest ei saa wiimaks palju enam kui naha hinda; üks wanaks läinud ärg, talwel tugewa sõogi peale pandud, annab kaks mües hinda, ehk wõib ka ärga enda perele lihaks tappa. Mis mind kõigeenamist ärgi ostma sunnib, on üks kogemata leitud raha-hauk.“ — „Raha-hauk!“ kiljatas naine rõõmsa kohkumisega. „Ja sest õnne leidust ei ole sa mulle midagi seie saadik rääkinud? Armas Jüri, eks sa seda isegi wõi arwata, kuida minu süda sinu õnne üle rõõmustab? Aga teie mehed!“ ütles naine pool nutul — „ei mõista ial naise südant sügawamalt äratunda! Kui kogemata ärgade ostmise jut sul raha-hauku ei oleks meele tuletanud, mis ehk juba ammugi leidsid, kes teab, mila'al mina waene siis oleks sõnumid saanud!“ — „Waata, armas eideke!“ ütles Jüri — „raha ei ole weel minu kätis, waid alles maa sees warjul. Ja kui sa leiduse kohe selgeks fullaks ehk hõbedaks arwad, siis oled sa eksti-teel. Leitud raha-haugust loodan wast aega mööda hõbedat mojasse siginema; sel puhul ei ole asi suurem kui mud ja kõnts, aga üks osaw põllumees peab neid raharandjaks moondama. Minewal nädalal leidsin al heinamaa sõrwa, kus üks weike rabadi on ja muud peal ei kaswa kui soosamblaid, et se koht üks muistene finnikasw... ja aega mööda kuiwaks tahenend wee laigufene on...“ — „ud. Enam neljajala ügawuselt teiwaga sisse pistes, leidsin kene musta rat... ulda ja kõntsa. Kui sellest juba tänawu jõuaksin mõne kümnne footima põllule wedada ja aast-aastalt pikemalt raha hauku tü-

hendada, siis saaksin sest ehk enam kasu kui sõnnikust. Sest niisugune raba-muda mõub palju kauemine põllule rammuks kui sõnnik, mis iga aasta uut peale tahab; aga kus paksust muda ja kõntsa mullapõrmuga segatakse, seal võib wäli mitu aastat sõnnikuta ehk pisukeste sõnniku abiga hääd wilja kanda, iseäranis liiwased kohad.“ — „Jüri, armas Jüri!“ hüüdis naine, „mõtle ommetegi, mis sa teed! Ega sul mõisniku wara ja walda ei ole, misga muda ja muud tühja põllule võib wedada. Külarahwas naerab juba muidugi sinu isewärki majapidamist, mis naad siis saaksid ütleva, kui sa muda hakaksid wedama?“ „Mis naad suuremat võiwad teha, kui et mulle ehk kartuhwilde asemel Munda Jüri nimeks panevad,“ kostis Jüri. „Naergu, kes tahab, mina rahwa naerust ei hooli, waid lähän tasailufeste sam sammul ommal teel edasi.“

„Juba teisel nädalal kündis sulane ostetud ärgadega wäljal, senni kui Jüri ise päilise abiga hommikust õhtuni muda põllule wedas. Kaunis osa maad, mis odrade alla pidi saama, oli kõntsa ja mudaga, hunnik hunniku kõrwas ülekattetud, ja kui iljemine odrad said mahatehtud, tõusis oras kui tihedam hari, et kõigewanemad Soofüla mehed weel mõisagi wäljal kenamat orast ei olnud näinud. „Ei se lugu wõi õigel kombel sündida,“ räägiti kõrtsis — „Jüri on wist mõni sala tont ehk frat, kes wõera põldudelst õnne tema põllule kannab.“

Nii pikalt kui aeg kestis wedas Jüri, kui sõnnik wälja oli wiidud, muda rukiwäljale senna kohtade pea-

le, kuhu sõnnik ei olnud ulatanud. Heinasaak oli sel suwel wäga kasin, aga seda rohkem lootust põldude ande peale, mis iwi ja põhku rikast tõutasid; kõrs seisid kui pilliroog, pään pikad ja jämedad kõrre otsas. Ja Sumal lastis lootust tõeks minna. Sügise, kus kõik suwised põllu-anded aita ja küüni foku olid pandud, nägi Jüri aru tehes, kui aastased majatarwitused, tulewa seemne osa ja natuke wanaks waraks pandud maha arwas, et igast wilja sugust mõne waka wõis turule müüa. Nõnda kui minewal aastal andsid mesipuud, lehmad, seakarja sigidus ja õue aiawili omalt kohalt raha sissetulemist; ja kui Liisu seda kaunist rahafogu nähes meele tuletas, kuida tänawu suuremat kulu ei olnud kui ärgade eest, ja mis sulane ja päilised palgaks saanud: läks süda tal korraga rõõmsamaks. Uga mis weel enam wäärt oli, edespidi ei seisnud ta kusagil enam tõrkludes wasta, kui mees midagi uudist etewõttis. Soofüla mehed ei naernud enam mõõdukäies ega kõrtsis Jüri majatallitamist, ja mõni ehk hakas mõtlema: „Dlefsin ma ka nõnda teinud!“ Suurema osa filmad olid wanast wõetud kombede kammitsas, et seda paremat ei tahtnud näha, ehk kül ninaga igapäaw külge puutusiwad.

„Järf järgult kõiki täielikult jutustates, kuida hoolikil peremees aast aastalt põldusi ja heinamaid rammusamaks kosutas ja se läbi enam kasu leidis, wiidaks mul wäga palju aega, sellepärast siin weel üht ainust asja nimetan, enne kui mõne aasta edasi lähme. Esimesel kewadel õue koristates ja puid õue umber istutates oli Jüri kohe elajate ja inimeste wahel selget wahet tei-

nud. Karja laudale tegi ta aia ümber ja aiaist weike wärawa tänawasse, mis läbi lojused õue ei saanud sõtkuma ega roojastama, waid kõik suwine sõnnik, kas lauta ehk lauda ümber mahajäi. Üks weike loigukene lauda ligidal fogus rammusat sõnniku wirtsu, mis wihmasel aeal karjaõue pealt, ehk muido laudast senna walguis. Seda wirtsu wet tarwitas perenaine kapsaid ja muid taimed walades, wiis mõne ämbri täie kiskutud umbrohu hunniku peale, ja seda mis üle jäi, weeti põllule ehk heinamaale. Weel tänapäew saab mõni rumal inimese seda naerma, ja ei tohi seda ükski imeks panna, kui wiefümne aasta eest tegijat igalt poolt „hulluks pääks“ ja „tuuletallitajaks“ sõimati.

Glu ei jookse kellelgi, ega kuskil seisuses waitfelt woolawa jõe kombel edasi, waid ajab wahel wahel kui meri tuule maru sunnil wahtus laenetama, ja häda siis weikel lootisful, mis laenete mõllusse juhtus, kus arwast üks peaseb, teised põhja lähwad, ehk killud kaldale ujuwad. Wiletsuse marud ei jätnud ka meie päris peremeest puutumata. Raske sõawits, mis 1812 kõige Wenetiigi peal seisis, kurnas ka meie maalest. Kaubaajamine lonkas, sool ja muu kaup läks kallike, raha seda mõõda ifa kasinamaks ja eluford igapidi raskemaks. Hull küüdi hobusid saadeti Riia taha wäe trooski wedama, ka Jüri pidi oma koha eest teise hobuse teele saatma, mis, et oma sulast ei olnud kaasa anda, wõera kätte pidi usaldama. Konglamäe wald, mis suure maantee ligidal isis, tundis mitmes tühis raskemalt seda koormat, kui teised „...“ mis suurest teest kaugemal olid.

Rõigesuurem raske rahwale tuli se läbi, et mõned üleannetumad sõawäe alamad, ja häbiga tuleb ütelda — suuremalt osalt meie maalt rekrutiks antud mehed teel rügementidest paku kargasid, metsades warju paika ottsid ja warguse ehk rööwimise läbi oma pääd toitsid. Et neid kurjal töö kohe finni ei tabatud, läksid wargad aega mõõda pääw pääwalt julgemaks, leidsid ka siit ja sealt mõnda üleskohtusi, kes nendega ühte nõusse heitsid, warastud asju wastawõtsid ja salamahiti kaugemal koidades jälle rahwale müüsid. Juba kuuldi ümberkaudu igalpool, kuida mõisates ja külades aidad olid stud, toa ukseid ja aknad mitokord imeliku kawalusega htitangutatud, ja raha muu waraga seltsis ärawi. Seal juhtus üks lugu, mis awalikult ülestunnistab, da need wargad ja majarööwliid ei mite üks ainu, wa seltsis, ehk teiste sala-abimeestega ühendatud seda kurja tööd toimetasid. Sügise, nädal enne Mardi pääwa, oli Urwaka mõisas herra raha, hõbelusikad, kaks kuldtasukella ja muud kallid asjad toast, kolm hoost tallist warastatud, ja junkru riide kerst kambris põhjani wäljatühendatud, ilma et ükski magaja sest midagi oleks kuulnud. Selsamal ööl wiidi Konglamäe mõisast kolm priisket hoost tallist ja tühendati üks kasi ait, kus palju lõwendid sees oli. Mis seda õnnetust weel koledamaks tegi, toapois, kes kolinat kuuldes ülesärkanud ja õue peale waatama oli läinud, sai ühest rööwlist nii raskest haawatud, et juba hommikul foidu aeal hinge heitis. See finane wiletsuse rikas õõ oli ka meie Jüri talusse puutunud, kus ait ärakisti, riidekerst põhjani lagedaks riisuti.

ja mõni tüf suitsetud sea ja lambaliha kaasa võeti; aga ralli ukse murdmine äratas pererahwa unest, kus röövlid põgenema läksid. Kül oli teisel pääwal igalt poolt rahwas väljas, warga jälgi tagaajamas, siiski ei saadud üleannetumatest kedagi finni, ega leitud nende pa-fu-urgast. Jüri naene oli hommiku aida ukse eest ühe werise kirju kinda maast leidnud, mis nii palju näis tun-nistama, et Konglamäe mõrtsukas nende aidakiskjate hulgas wõis olla. Warastud hobused ja muu wara olid kui maa alla sulanud, et neist midagi pikemalt näha ega kuulda ei saadud. Selle kurwa õõga jätame natuke Jüri warastuse kahju kaebama maha ja lähme senni lühidelt teiste priimeeste lugu vaatama.

„Endine Konglamäe toa Jaakub oli, kuda juba ni-metasin, urwakas junkru isandaks, tema kaks poega Tal-linnas koolis ja wanem tütar Wihteri mõisas „mamse-lis,“ kes enam maasikatest teiste nähes näpuga suhu ei pistnud, waid nõõpnõela ehk sukawarda otsas. Jun-ku tütrest ja mõisas kaswand inimese loomast on Saks kohe walmis ja arwab ka palju suitsu toas kaswanud, kui teisi sulgi natuke selga sai, ehk oma kallist maa-keelt wõera sõnadega hahas raiskama, ennast kohe Saksaks ja teistest tüüti lõrgemaks. Ehk kül mõisaherra esimes-tel aastatel Jaakubi teenistusega wäga rahul oli ja kustu-ti poolt süüd ei leidnud, siiski pani mõisa rahwas aega mõõda mõnekorra tähele, kes ika walitseja peale kõige terasemalt waatawad, et junkru isanda silmad õhtu wasta enamist kirjud ja keele paelad kanged olid; mis

ehk talwe aeal ka külmaist wõis tulla. Se lugu sündis aega mõõda ika sagedamast, enamist siis, kui Saksad kodunt olid läinud. Jaani ja paastu-kuul, kus her-ra kaks ja kolm nädalat järestiku Tallinnas aset pi-das, ja walitsus Jaakubi hooleks üksi oli, leiti junkur enamist igapäaw määritud ja purjes. Kui Saksad koeu tulid, ulatas selle juhtund wõeraliku asja jut ka nende kõrwu, aga herra ei usaldanud mite kohe tühja rahwa lori peale, waid arwas seda kadepuseks, sest et rahwas kõik, üks enam, teine vähäm, Jaakubit waljuse pärast wiiksid. Jut läks aega mõõda ika laiemaks ja tõusis juba mõnelt poolt ülesse, mispärast herra wiimaks sala-mahti nõnuks wõtis, lugu pikemalt ise läbikatsuda, ise-äraniis, kui mõnda lonkamist mõisa tallitustes, ja ek-si-tusi aida ja keldri wäljaandmise raamatutes oli leid-nud. Saksad läksid wõetud wiisil Tartu maale enne jõulupühi wõersiks, kus praua wanemad ja sugulased elasid, ja kust reisi teelt naad ial enne tagasi ei tulnud, kui nädal ehk rohkem pärast kolmekuninga pääwa. Mis wiga seal junkrul pühast pidada ja rahwast walitseda, kus mõisa wanemid kodu ei olnud, waid tema herra asemel otsast otsani kõik asjad üksi toimetas. Et sel aeal mehel enam muret ja selget aru tarwis läks kui muidu, unustas Jaakub juba enamist esimesel pääwal, ja elas oma kurja himu järele. Kuda mitme joobnud mehega lugu, kes muidu lepillikud, aga wäsiind päl wäga tigejad ja riidlikud näitawad, nõnda ka meie junkru isand Jaakub, kes prillie jumil alati sõimas, wandus, käratses ja igaskohas tühjust tuulest tüli otsis.

herra poolt seda luba sai ja linnas mitu pääwa ühe ukse eest teise käies kohta otsis, siiski ei juhtunud ta teenistust saama. Kohatahtjaid oli palju rohkem kui kohaandjaid, ja mis Jaakubile kõige libedamat hāda tegi, temal ei olnud wiimsest teenistusest midagi tunnistuse kirja (attestati) ülesnäidata. Herra oli ütelnud, kui seda palus: „Waletāhte ei taha ma sulle mite kirjutada, ja kui tōt ülespanen, siis oleks se sulle palju pahem, kui kirjata teenistuse otsimine, kus ehk õnnekaupa midagi wōid leida, ja hāda õpetusel elu parandates pikemalt leiwapalusest teenida, — aga wiinakeldri wōti ei saagu ial enam sinu kāte, sest sinu nõder tahtmine ei jõuaks seesuguse kiusatuse wasta seista, waid sa langeksid jälle wana pattu kammitssasse tagasi.“ Jaakub läks niisamati linnast kōeu tagasi, ja kui ümberkaudused sõidud ja kuulamisest maal niisama asjata olid jäänud, ei olnud tal wiimaks paremat nõuu, kui pidi kewade ühe weike kõrtsi koha endale pääwarjuse wōtma, kunni pika peale midagi paremat saaks leidma. Nõnda oli endine uhke mõisamees, kes pakutud päris koha ärapõlganud, kus surmani oleks wōinud elada ja aset lastele järelejāta päranduseks: ühekorraga junkru seisusest kõrtsnikuks saanud. Kuda ise wōite arwata oli kõigest kohtadest kõrtsikoht temal kõige alwem, mis ta ial wōis etewōta. Mis mõisas herra hirm ei jõudnud äraheelata, se pat wōtis siin pääw pääwalt ifa enam ülekāt. Jaakub walas kui peremees klaasi tāis ja tegi kui wōderas tāis walatud klaasi jälle tühjaks; wōtis nõnda ühe topsikese teise

jārel aeawittekš ja meele jahutuselš, kunni topsikese toobiks ja järgimōōda ankruks kaswid, mis wiimaks elamise huka saatsid. Poead olid, kui linna koolist peasis, mõlemad ammetmeheks õpima läinud, õpimise aeal ja iljemine selli põlwes, kui kodunt ellitatud lapsed, paljugi wana isa raha kōti tühendanud; aga siiski wōisid naad aega mōōda omale leiba teenida, kui mārjal maal isa kessu ei hakanud wedama, mis paraku! wanem sagedast laka paneb, kust lapsed iljemine wōtawad ja sedasama teed edasisõidawad. Isaga läks lugu ifa enam huka; ja kui ta mõni aasta iljemine filmad kinni pigistas, siis ei olnud kindrali herralt päritud tuhat rublast ja pärast teenitud junkru palgast mite kopikat ülejäänud, aga wōlga küllalte. Tema lesknaine pidi kõik weiket elamist ärapillutama, enne kui wōlad said tasutud. Tema wanem poeg oli kui õpinud rātssepasel mõne aasta eest Peeterburi läinud, kust midagi pikemat temast ei kuulnud. See, ülemal nimetud peenike mamsel, oli ka Peeterburi läinud, kuda rahwas rāakis, sellepärast, et kōit kõhu eest wāga kitsaks saanud; ka temast ei ole emale iljemine sõnumid tulnud, kas elab weel, ehk on surnud. Teine poeg, kes sadulsepa ametit õpinud, kōis tūl aega mōōda mõisafi maal tōōl, kunni ammeti raskekš pani ja hōlpsamat põlwe läks otsima. Üht ja teist kordamiste etewōtes ja katšudes, mis ta pikemalt kuskil kinni ei pidanud, hakas ta wiimaks isakombel wiina armastama, ja kuda kuulin — oli ta soldatiks äraantud. Nii oli lühidelt Kõnglamāe toa Jaakubi ja tema laste lugu. Waene

ema elas weel mõne aasta kui lapsehoidja Tallinnas ühe kaupmehe majas, kus laste õnnetu elukäik tal mitukord südant waewas ja pisaraid filmi kaskwatas, enne kui surm teda, wana, wäsinud ja waene, mulda wiis puhkama.

Willemist ütlefin jutu hakatusel, kuida ta Tallinnas koeamehe teenistust leidnud ja osawa kingsepa tööga kaunist raha kopekaid koku oli pannud, senni kui kind, rali herra pärandusest saadud raha intressi peal seisis ja iga aasta rahakogu suuremaks kaskwatas. Kaks tütar ja ühe poea, mis abielus temale siginenud, las kis ta koolitada, andis siis poea ühe kaupmehe juure poepoisi, kus ta weel isa elu aeal kaupmehe selliks sai ja üks igapidi kiiduwäärt noor mees oli, kes ei ülekohut ega lustiliku seltsi trahteride peal ei armas, tanud, waid mõistlikult elas ja oma pisukest teenistuse palka häästi koku hoidis. Willemi noorem tütar sai ühe Saksa tiislarile abikaasaks. Ka seda rõemu-pääwa oli isa film weel näha saanud, aga mõned kuud peale seda läks ta puhkama. Paar aastat iljemine wiidi ka tema abikaasa muru alla, kadund mehe kõrwa, kellega ta elupäiwil ühelmeel olid õnnelikult oli elanud ja nüüd ka oma kaduwat põrnu, keda ühes sängis tulewa immiku wasta seeki moondas, kus teda algmiselt oli wõdetud, ja kus waim, kui paelust peasnud liblikas, Issa juure tagasi läks, kes teda üürisefeks aeaks kaduwa keda elustuseks siin wangis oli idanud. Lapsest olid keda mälestuse kiwi wanemate

haua peale lastnud panna, ja leidsid kui wara isefeks kis hakasid jagama, et enam seitse sada rubla hõbedat iga ühele osaks sai. Wanem tütar oli ühe rika mõisniku praua juures toaneitsi tallitust wõtnud. Mõni aasta iljemine leidis Willemi poeg, kui üks õiglase mees igalt poolt nii palju usaldust ja sõbraliku abi, et linna alewis oma rehnungi peale üht weiket posdi wõis asutada. Semees ja wanem õde andsid wane matest päritud raha tema kätte intressi peale, ja läks wanem õde, et wend weel alles poisimees oli, temale perenaiseks majasse. Lüh aega läks weike kaubaajamine igapidi wäga õnnelikult edasi, kõi, mis noor kaupmees etewõttis, sigines tema käes. Seal kosis ta ühe nõuka kodaniku tütre abikaasaks ja hakkas naisega saadud kaasarahaga laiemalt kuplema. Tema ostis iga aasta wõera ja oma rahaga palju linu ülesse, mis suuremate kaupmeeste käe läbi laewadega üle mere saadeti. Se lina-kauplemine tõi rohkest rahast sisse, kui pisuke poekaup linna alewis, sellepärast meie kaupmees Willandi linna enesele teise lina-kauba poe alustas. Kui õiglase, wirt ja osaw mees leidis ta aast aastalt enam sõbru, nii häästi neid, kes kaupa tõiwad, kui neid, kes talwel kõigesuuremal kauplemise aeal raha temale laenasid, mis eest ta iga kuus poole rubla saea vealt intressi maksis. Ühel aastal, kus linad wäga rohkest ja hääst olid siginend, ostis meie kaupmees neid igalt poolt otsata palju koku, osalt rahwa käest, osalt teiste weikemate kaupmeestelt, mis enamist kõi Riiga läkitati, kus sel puhul kõige ülem linade hind

turul oli. Nüüd juhtus üks õnnetus, mis juba mitu kaupmeest ilma oma süüta waeseks on teinud ja veel edespidigi saab tegema. Üks neist rikamateist linnaostjatest kaupmeestest Inglismaal, kes igal aastal mitu laewa koormat linu meie maale tootis, oli bankrotiks (se on: kehwaiks) jäänud, mis läbi ka üks suurem Riia kontori kaupmees, kelle kätte Willemi poeg oma linad oli müünud, niipalju raha ära kutas, et oma wõlglastele enam ei jõudnud makssta. Üks suur hulk teisi kaupmehi, kes Riia rika rahamehega asja ajanud, saiwad enam ehk vähem kahju; aga Willemi poeg, kes kõik oma linad selle peale temale oli müü nud, et maksu pidi saama, kui raha Inglismaalt kätte tuleb, kutas oma kõige waranduse ja hulga wõeraft raha veel pealegi; nõnda et aru tehes, kus wara ja poob üheskoos äramüüdi, tema wõlaandjad enam ei saanud, kui 20 rubla saea eest. Se on: kellel tuhat rubla oli saada, se ei saanud enam kui kakssada; kahetsa sada läksid tuulde. Se kogemata raske õnnetus, mis kui rahepilwe äkitselt Willemi poea peale langes ja teda ühe hoobiga rikast mehest kehwaiks oli teinud, ehmatas teda nii rängasti, et ta sõnumid saades otseski surku maha langes, aega mööda küll natuke jälle toibuma hakkas, aga üks läbi ja jalg jäiwad mehel alwatud ja meele mõistus nõdraks. Ta elas küll veel mõne aasta waesel wiisil, kus abikaasa oma näpu-tööga pisut rahakopikaid teenis, tiislar õnne ja wanem õde, kes alles tüdrukute põlwes elas, oma weike töö ja teenistuse palgaga teda nälja küüsi

peastisid. Paari aasta pärast alwati teda teistkorda, kus surm kolm päewa iljemine tema wiletsa pääwadele otsa tegi. — Kuda ma kuulin, ei ole Willemi wanem tütar ial mehele läinud; teine õde, tiislar emand, elab, ma usun, praegu veel Tallinnas, tema kaswatas ka wenna lapsed, kui nende ema Wene maale ühe rika mõisniku juures teenistust sai, kus ta laste üle waatas ja omast teenistuse palgast iga aasta osakese Tallinna, laste kaswatamise tarbeks, lähtas.

Ehk küll Willem ise päritud raha kahewõrra oli kaswatanud, lapsed temal häästi signend ja auusaks inimeseks saanud, siiski ei olnud tema lapselapsed mitte kopikat suurisa warandusest näinud, waid kõik oli lühikesa aega sees üdna tuulde läinud. Oles Willem raha asemel kui Süri päris koha wõtnud ja omast poeast põllumehe kaswatanud, ma arwan, tema lapsed elaksid veel praegu seal koha peal. Käigu ka kui mitu nuhtluse wiitsa ühe taluperemehe pää üle, wesi ehk tuli, siiski jääb koht iga oma paigale, ja hoolakas peremees wõib kasi liigutates ja nõupidades iga kogemata häda kitsikust aega mööda teerada leida, mis teda uue murule juhatab. Põllumehele ei ole midagi kurjemat waenlast, kui arglik meel, mis teda wiletsuse aial nõdraks ja tõntsiks teeb, et kuskilt abi ei oska otsida ega teist teed enesele teha, kui wana tutaw tee kogemata eest finni oli pandud. Meie Isa taewas, kes pisemale loomakesele, kellest mitu kogonist klaaside abita meie silma ei paista, toitu on loonud ja kõiki elu-ülepidamise tarwitust etemuretsenud, kinkis inimesele, k

ülemale lormale mõistust walguse küünlast eluteel. Igaüks, kes seda jumaliku küünalt oskab tarvitada ja oma liit neid tööli wiitsib liigutada, se leiab kõigeraskest wiletsusest peasmist. Aga seda ei tohi sa mite uskuda, et Jumal sind imelikul kombel tuleb toitma ja katma, kui sa oma käed laiskuses sülle paned ja oma meele mõistust, mis sulle siin abimeheks anti, ei wiitsi tarvitada. Arwa esiteks, wennike, mis sa taad etewõtta, ja siis mine arwamise jälgil koe kiirest tööle, siis leiab sa oma igapäawast leiwapalukest. Sina ei ole „linnute taewa al,“ ega „lilleke wälja peal,“ kes tööta wõitwad elada, kuida tähendamise sõna ütleb. Aga ka linnute ei wõi ilma tiibade liigutamata oma elu ülespidada, waid peab hommikust õhtuni lendama ja toitu otsima, kui nälga ei taha surra. Igas seisuses, olgu ülemal ehk alamal, leiame seatud raea-piired, kus igamees oma tallitust peab täitma, üks põldu harides, reine ammeti töö, teised jälle mitmel muul kombel. Kes midagi oma seadusest tegemata jätab, se ei ole oma kohut mite täitnud; sellepärast õnnelik igaüks, kes lahkumise tunnil, käsi rinnule pandes, wõib ütelda: Ma olen nõdra aru ja jõudu mõõda igapidi oma seadust täitnud.

Kui siin natuke teelt efsides jutu kõrwale juhtusin, palun seda mite pahaks panna, ja lähän siis kolm aastat iljemine, kus Jüri talust lahkumise, 1815 jenna jälle tagasi. Seda aastade raskuse jäljed olid siin kustunud, ja sügise, kus meie õue wärawast sisse astume, paistab kene uus tuba, juba sarikad ja ridwad peal, e kui kene nukuks puie wahelt meie silma. Koht näi-

tab otsekui uus, kõik lagunenud ja lohakille jäänud asjade jäljed on osaw, wirt peremehe käsi õue pealt ärakoristanud; aiadgi aedade ja õue ümber on igas kohas uned ja kindlad. Endine wana tuba, kus tännini sees elati, pidi rehehooneks jääma, kui uus tuba walmis saab, kamber tulewal kewadel toa küllest äralahutud saama, ja kõlblikud palgid uue aida ehitamise lisaks wõetama, sest wana ait oli nõnda mädanenud, et kange tuule ael maha kipus langema. Kuhu poole waataja filmial puutus, leidis ta rõemu, südamliku rõemu kõige üle, mis peremees mõõda läinud kolme aastaga oli toimetanud. Kuki põllul seisis nabra nabra kõrwas kui kõige paremal mõisa wäljal ja sest jaut, mis tänamusest leikusest oli peksetud, näitas wälja, et Jüri endine tõutamine tõeks tahtis minna. Ta oli külwatud waka asemelt juba ligi üheksa waka rukid aita pannud. Kes mulla põrmu terasema filmaga tähelepani, mis sel ael, kui Jüri talusse tulnud, ülesküntud sõõdi ja lahja jäätmaa sarnane olnud: leidis nüüd musta-tõmmukat rammust mulda, mis kõnts, muda ja sõnnik aast aastalt olid sünnitanud. Siuwiilja põllud olid mullu ja tänawu suwel juba kümne ja ühteteistkümne kordse seemne kannud, üks and, mis igal ael ei tohi loota, sest et siuwiilja wood enamist ifa sedawiisi näitab, kuida ilmad on. Põud ja üleliigne wihtmarmg, niisamate aegsaste jõudwad bö külma-ärmatised on suwe-wilja põldudele palju kahjulikumad kui rukile, mis — kui oras sügise tugewast oli mätastanud ja talwel lumest rikumata jäi — kewade wõsuma hakanud, rammusal põllul palju wäham üleliiga

palawat ehk marga kardab, kui kowadise seemne-üwa tai-
med. Aga kus rahwas ühtepuhku isa isade kumbel su-
we wilja külwi wäga ilja peale jätab, sest et iline külw
sagedamast lopsakamat kasu näitab, ja se läbi iga sügisel
warem külma wiga kui küpsenist leiab: seal ei wõi neile
tebadi abi teha. Üks põlenud kas peab juba ühefordsest
tulenäpistamisest tuld hakama kartma, ja üks mõistlik
loom, kui inimene, ei oska kümnne ja kahesümne wilja
äparduse läbi mite targemaks minna! Ehk kül Jüri siti-
ka poegadeist ial ei läinud külwi aega waatama, kas wa-
rane, kesmine ehk wiimne külw kõige mõnufam saaks
olema, siiski oli ta korra seda pruugiks wõtnud, et ial kōik
suwewilja ühel aeal maha ei teinud, waid ifa ühe tüki
waremine, teise natuke iljemine, aga ei mite nõnda wiib-
likul, et wili weel haljas oleks olnud, kui õõ külmad
hakawad liikuma. Suhtus kogemata wäga warane kül-
ma ärmatis iljemaks jäänud wilja näpistama ja seemne
idule wiga tegema, siis andis warane külw iga aasta
seemne tarwituse ja jäi weel mõni waf majatarwituseks
üle. — Lapsed olid Jüri priskeks nooreks inimeseks kas-
wanud, wanematel igas kohas töö abiks, mispärast
enam nii palju päilisi tarwis ei läinud, kui esimestel
aastatel. Suurem osa sest hakatusel maja pidamiste as-
jade korrale seadmise ja põldude kosutamise tarbeks ku-
lutud rahast kandis juba rohkest intressi peremehele.
Aast aastalt laiemale raeatud kartuhwi tükid põllul te-
gid wõimalikuks, et nüüd palju wäham wilja iwi lojus-
tele majas ärafalus, waid kari talwel kartuhwid suu-
rukseks sai, aga se wõrra wilja müümise tarwis ülejää.

Kui kowade Soofüla ja muu ümberkaudne külade karja-
lojused lahjad, rammutumad ja wana karwaga murule
aeti, siis näitasid Jüri lehmad, ärjad ja mullikad, kui
oleksid naad talwel nuumal olnud, kōik uue karwaga ja
prisked. Suba enne Jüri talusse asumist oli mõne ma-
dala wessise kohta kraawisi wäljale leigatud, mis Jüri
puhastas ja mõnda kohtadesse uusi peale leikas. Aga
et se läbi palju põllumaad raisku läks, mis laiemale
aetud kartuhwi pidamine ifa enam ja enam tarwitas,
oli Jüri nõuuk wõtnud, kraawitegemist teistwiisi toime-
tada. Mõisas oli ta koolmeistri suust kuulnud, kuida rah-
was wõeral maadel, kus inimese wäga paksust, aga maa-
pinda toidukandmise tarwis wäga kitsalt on, teewad.
Tema leikas kraawid jala sügawamaks kui enne olid ol-
nud, täitis neid põllult wälja kaewatud raudkiwidega
üle poole nii sügawalt täis, et kundes adrasalt kiwis-
se ei wõinud puutuda; pani siis kāmala paksuselt pika soo-
samblaid kiwide peale, mis mulda ei lastnud läbi waris-
seda, ja täitis pealmist kraawi osa mullaga jälle põllumaa
kõrguseni. Nõnda kaswis iljemine kraawide kohal kena
wili, senni kui wesi mulla alla kiwide wahale walguis,
kus ta wilja juurtele kahju ei wõinud teha.

Konglamäe herra käis ratsa sõites igal suwel paari
korda Jüri peres sees, waatas kōik korralised tallitused
wäljal, aias ja heinamaal teraselt, kiitis hooeliku pere-
meest igas tükis ja ütles üksford jutu westes: „Ma an-
naksin mõne saca rubla selle eest, kui minu walla pere-
mehed siuu maja ja maa pidamisest mõnda endale õpe-
tuseks wõtaksid, ja üht ehk teist hääb hakaksid järeltege-

ma." Jüri kostis: "Aulil herra, meie juba wanaks ja tuimaks läinud peremeestest ei tohi seda kül mite enam loota; aga wõib olla, et nende lapsed tulewal päiwil mõnda asja paremal korral hakawad toimetama. Kui herra jutu pahaks ei pane, siis nimetan seda allikat, kust kõigesuurem wiga tuleb, mis paremat etewõtmist ära teelab, ja mõnda hääb ei lase signema minna." "Mis asi se on?" küsis herra. "Sooküla kõrts" kostis Jüri tõsise sõnaga. "Se on üks alkimise jut" — ütles herra — "kõrtsi on igas kohas, meie maal nii häästi kui muial wõeral maadel, ega tohi seda ükski pahaks panna, kui mees oma suutäie wiina wõtab, pärast seda kui pääwa töö on lõpetanud." — "Kui lugu ika suutäie juure jääks ja sest mõdest kuskil üle ei astutaks, ega siis sest ial suuremat wiga ei tõuseks. Aga üks suutäiewõtja saab lustilises seltsis faks, kolm ja rohkemgi wõtma." — "Seda juhtub aru korral, ehk need on enamist joodikud, kes seda teewad," ütles herra. — "Ärge pange pahaks, auus herra!" rääkis Jüri pikemalt — "igal joodikul, kellest täna mitu rahwa naeruks saanud, oli ükskord ka aeg, kus ta enam ei wõtnud kui ühe pisukese topsikese, aga kuba aega mööda üks topsike teist kaswatates mehi-kese korteli pinnijaks ja wiimaks awalikuks lahekoeraks teinud: sest ei tea ükski meile selget otsust anda. Luba paganale korra sõrme otsakese, ta wõtab kohe sõrme, käe ja wiimaks mehe kõige kehaga oma küüsi." — "Ärmas Jüri," wastas herra — "sina ei wõta ise ial wiina suutäit, sellepärast näitab lugu sinu silmas palju mustem, kui se tõtelikult on. Ma arwan, üks inimene

wõib kõigel elu ael oma wiinasuutäit wõtta ja siis ka sinaks jääda. Ehk, kas arwad seda paremaks, kui kõik inimesed wiina asemel õllega oma päid hakkaksid täitma?" — "Sumal hoidku!" hüüdis Jüri. "Kes õlut niipalju lakuks, et sellega meele pääst ära kautaks, se oleks niisama laiduwäärt, kui üks winajoodik. Aga esiteks ei ole õlut igas kohas ja igal ael nii hõlpsast saada, kui wiina, ja teiseks ei ole mul mite seda kartust, et inimesed õllega joodikuks lähaksid, kui neil wiina ei oleks."

Ma nimetasin seda jutu sellepärast, et se se ainuke tüd oli, kus Konglamäe herra ja Jüri ühe asja pärast kahtewiisi mõtlesid, senni kui muidu nende mõted igakord ühte jooksiwad. Enski teeksin ma auusa her-rale wäga suurt ülekohut, kui kellegile seda mõtlemise meelewalda annaksin: kui oleks herra oma kufu kasu pärast wiina tarwitust tahtnud ülespidada. Asi tuli sest, et sel ael weel kedagi targematest meestest seda kahju ei olnud pikemalt läbimõtelnud, ega teistele awalikult näitanud, mis wiin maa-ilmas sünnitanud. Ja niikaua kui üks awalik asi igalpool otse kui üks harilik wiis rahwa keskel nähtawal, ei tule palju sel- selgi meele, seda sügawamalt hakata läbikatsuma. Mit- mel kaewul on mädanend raked, mis juba ammu oleks wõinud sisse langeda, kui kedagi kogemata oma jalga oleks peale toetanud; aga peremees arwab, kül seisab weel mõne aea. Müüd ronib üks mõistmata laps mängides mädanud rakete peale, langed nendega tükis alla ja upub kaewu: siin ei ole enam kõheldes aega wiita, waid uued raked tehakse kaewule ümber

Mõni naabriküla peremees, kes õnnetu oli kuulnud, lähab õue vaatama, kuida lugu tema kaewuga on, kas lindlus veel pikemalt kestab? Sesama sügune lugu ei ole üksnes wiinawõtmisega, waid mitme muu patuga, mis, et seda igapäew laialt oma filmaga näeme, meie enne pahaks ei oska arwata, kui üks teine tuleb ja meid juhatab, et asi õige ei ole, waid üsna kõwerasse läinud.

Sügisene talupererahwa töö on enamist igalpool ühtewiisi, kuida kord kuskil maa nurgas seda kombeks wõtnud. Seal kus palju linu maas peetakse, kautab linade harimine enamist sügisid lühikese päiwi. Konglamäe rahwal ei olnud suuremat linade kaswatamist, kui enda tarbeks, mis sagedamast sõoti, kui põllule mahatehti. Nii oli ka Jüri esimestel aastatel teinud, kus weel mõned tükiid kündmata sõoti leidis, aga aega mööda oli üleskistud maa kõik põllule lisaks wõetud, et linade mahategemise tarbeks kuskil tükiest leida ei olnud, mispärast peremees, kui linu tahtis saada, põllul neid pidi kaswatama. Jüri ei raatsind ial enam põldu linade alla panna, kui linu endale aastaseks tarwituseks läks, ja raha, mis teised sügise linade eest saiwad, pidi ta muul kombel toimetama; tema müüs põllu ja aia wilja, met ja wõid, iga aasta paar nuumatud siga, mis rohkest sedasama kasu andsid, kui suurem linade kaswatamine. Ja kui peremees sedawõrra õlgi ei jõua pealeosta, kui lina-maast kõrte puudust tuleb: siis on linade kaswatamine üsna kahjuks. Saadud linad

leddas naisterahwas lõngaks ja kudus lõuendiks, et iga kewade nii palju pleegile sai, kui majatarwitust, tele puudus — ehk kül ita iga aasta weel kaunis tükiene rohkegi. Wirgul perenaisel ei ole suuremat südame rõemu, kui rohkest kangapaksu kerstus.

Jõulud ei olnud enam kangel ja esimene Kristuse tulemise püha praegu käes, kui Jüri poeg ja tütar kiriku läksid. Kirikust tagasitules märkas ema, kuida midagi saladust tütre südame peal kipitas. Triinu rääkis kohkudes esiteks emale, ilgemine õhtul ka isale, mis kogemata asi kirikus tema silma juhtunud ja mõteid tal nõnda eksitanud, et jutlust teraselt ei wõinud kuulda, ega teel koeu tules rahu leida. Kirik oli rahwast wäga paksu täis, kõik pingid ju pakil inimestega täidetud, mispärast ta loori ligidal ühe meeste rahwa pingi otse seisma oli saanud. Pingis, natuke maad temast eemal, istus Korbitsa Mihkel, kes laulu-raamatut lahti tehes oma nahkkinoad, kessel kirjud willased al, käest oli wõtnud ja pingi sõrwa peale pannud. „Ala mõtelge ise minu ehmatust,“ ütles Triinu: „willased kindad olid umbpaar ja üks kinnas mul wana tutaw.“ „Mis alpmise jut se on!“ hüüdis Jüri meelepahandusega. „Mihkli umbpaari kinnaste pärast unustasid sa, mispärast sa kiriku olid läinud. Kirjuid kindaid on palju meie maal; mis neist pikemalt lugu?“ „Armas isa,“ kostis Triinu, „mis sa siis ütled, kui sulle näitan, kuida Korbitsa Mihkli kinda paari mees praegu meie aibas seisab.“ Seda üteldes pistis ta küünla otse laternis põlema, wõtis aida wõime naela otsest ja istas ussest wälja. Natukese aega pärast tuli ta tagasi, kustutas küünla laternist ja wiskas ühe willase kirju labakinda wanemate ete laua peale. „Uhh!“ kiskatas ema ja wend kinnast nähes, mis silmapilgul seeki kindaks tunnistasid, kuida kolme aasta eest aida ja hobuse waras õu oli mahaunustanud. Pärast esimest ehmatust ütles Jü:

„Eap, ära mine jampsi! kas sa ei arwa seesugusid kindaid enam kui ühe paari meie kihelkonnas ja maal olema? Reid on paari- ja umbpaarikaupa leida. Mikspärast peaks Mihkli finnas warga kindaga paarimees olema?“ „Kirjud kindaid on igalpool palju leida,“ wastas Triinu, „aga sel kinda paaril on üks tähtsam ise märk, misga neid teiste finnaiste tosinate hulgaist wõiks wäljawaliteda. Kas näate seda kolmekordist finise-punase willase ja tugewa walge-niidiga sokukorutud lõnga, misga kinda loomus sõrme laiusest on koolub?“ Kõik waatasid nüüd terase silmaga wereplekiliist kinnast, ja leidisid Triinu tähendamisse tõeks. „Siiski wõib niisugusi kindaid enam kui üks paar olla,“ ütles isa — „ja meil ei ole mitte õigust Korbitja Mihkli peale warguse süüd mõelda.“ Kui veel tük aega selle asja pärast edasi tagasi oli räägitud, heideti wõimaks õhtul puhkama. Tuli oli ammugi toas kustunud, kuded juba kolm-korda õhtul laulnud, aga Jüri ei tulnud und silma. Imelik kinda lugu ei läinud tal mõtest, ega lastnud magama uinuda. Et Korbitja Mihkel naabris Udumetsa wallas üks joodik, praesia ja laisanahaga peremees oli, seda teadis igamees, niisamati ka seda, et ta kaunis nõukas raha- ja leiwamees oli. Täna õhjel tulid kõik need tutawad asjad Jüri meele, ja näitas nüüd üheforraga laisa, praesia peremehe raha lugu natuke kui wõeras, mis teatud eluforraga kogu ei tahtnud joosta. Wast hommiku eel uinus Jüri magama; siiski oli ta hommikul wirgudes esimene, sest et wanemal inimesel, kes ühel aeal harinud ülesärfama, uni isa omal aeal kaub. Jüri tallitas oma hommikused peremehe tööd korrale, pani koidu aeal fue ja kasuka selga, käekis poea hobuse saani ete panna, üteldes: „Mul on täna kiriku õpetaja ja Konglamäe herraga natuke asja tallitada, sellepärast ei jõua ma enne õhtad tagasi.“ Weretähjedega warga kinda oli ta teiste teadmata põue pistnud. Esiteks sõitis ta kiriku mõisa ja rääkis kinda lugu õpetajale. Õpetaja lastis oma hobused ete panna ja sõitis Jüriaga seltsis Konglamäele,

sest Konglamäe berra oli sel puhul haakenrihtri kohtu ametis. Kiriku õpetaja ja herra pidasid tük aega iseseisiks nõuu, siis kutsuti Jüri tupa, wõeti werine finnas tunnistäheks ja kinnitati Jürile, et ta jalapealt koeu tagasi sõidaks, ja oma naise ja lastele ütleks, et nemad pikemalt ühegi elawa hingele sest kinda asjast midagi ei räägiks, müidu wõiks enneaegne jut laiemale peasta, kui tarwis oleks. Jüri tõstas koeu tagasi, rääkis lühidelt oma pääwa tallitust, ja käskis pererahwa suud puhtad pidada.

Paari pääwa pärast tuli üks tutaw Sooküla peremees mõisast tulles Jürile sisse, koi undist rääs, mis ta Konglamäel täna kuulnud ja näinud. Hommiku wara oli Konglamäe herra Udumetsa mõisa sõitnud, sealt Udumetsa herra, kohtumehe ja kolme mõisa mehega Korbitja Mihkli talusse läinud, kus peremees ja perenaine kobe kindlast wahi alla olid pandud, senni kui herrad aita ja maja igaskohas läbi otsinud. Wiimaks oli Konglamäe herra ühe kindaga aidast tulnud ja Saksakeele Udumetsa herrale ütelnud (mis toa pois äramõistnud): „Se assi on selge, kindad on paarimehed.“ Siis andis ta kohtumehele käsku, Mihkli känd selja peale kinnistuda ja teda wahi al Konglamäe mõisa wia. Pealegi pidi kohtumees Mihkli naise senni wahi alla panema, et ta ära ei jookseks, ja teisel pääwal ka mõisa saatma. Aida usse oli herra luffu ja oma pitseriga kinnipannud. Mis se imelik asi tähendas, seda ei teadnud külaline pikemalt seletada. Olesk ilja aegu kuskil ligimail wargust kuulda olnud, siis wõiks asja se läbi tähanda; aga nüüd jäi asi kõigil mõistmata. Jüri pererahwas mõistis lugu kobe, aga leeldu meeletuletates, ei annud naad külamehele mitte pikemat asja otsust.

Kuda iljemine Korbitja Mihkel naisega Tallinna wangi wiidi, kus mõlemad isepäinis kinni peeti, et teine teisega kogu ei saanud, ja kuda kohtu läbi kuulamisest rohkem aasita waltasiwad: sest wõiksin paljugi rääkida. Wähe wahel kutsuti siit ja sealt rahwast kohtu ete, esalt kui tunnis

hed segamiste jookswa lugude seletuseks, osalt kui süüdlaseks, kes warastud kaupa ostnud, ehk wargaid mõnekorra warjul olid pidanud; ka neist wiimastest pidi mõni wangihoone minema. Meie weikest linnast oli ka üks kuldsej kimpu saanud, ja teistega ühes wangi kinnipandud. Kui wiimaks kohtu läbi katsumised lõpetud olid ja õiguse otsus väljatuli, saiwad neli kinnitabatud warga seltsimeest, kes neli aasta eest nende kurjategijate hulgas, uksti murdmast ja keretusi puistamas tööl olnud, hukka mõistetud, kiriku sambas eisteks nüheldud ja siis wangi tööle tühjale maale läkitatud. Uga Konglamäe koapoisi mõrtsukat ei saadud enam aialiku kohtu ete, sest ta oli juba paar aastat waremine igawese suure kohtumoisja ete kuisutud, oma patu wastama. Korbita Mihkel, kes küll ise warguse tööl ial ei olnud käinud, aga naisega ühel nõul wargaid salamahti omas majas pidanud, warastud asju mõned kuud peitus hoidnud, siis aega mööda tasailuseste mõnda kaugele paljades, kas ise, ehk abimeeste läbi, äramüünud ja saadud hinda warastega jaganud. Naine, kellel wangi põlwes sündinud noorem laps alles rinnal oli, jäätti ihu nuhtlusest priiks, aga pidi kui Mihkel, keda kolm pühapääwa järestitu kirikusambas nüheldi, Siberiamaale minema. Senna kaugele läks ka kuldsepa isandatese teekäik, kes palju warastud hõbe asju odawa hinna eest wargade warjajate käest oli ostnud, ja ümbersulatates nimes ja muud tunnisjärzib warastud hõbeda küllest mahakustutanud. Korbita Mihkli pörandad alt leiti üks sügaw warga-koobas, kus palju lõuendid ja muud warastud riideid sees, mis weel tännini ei olnud äramüüdnud; ka ligi kolmsada rubla raha oli koopas alles raiskamata. Mõnda oli Zumal siin ühe labakinda läbi, mis terase lütarlapse silma pidi puutuma, kolme aasta pärast warga jälgi awalikuks tõstnud. Oh kui need, kes midagi üleannetust ehk kurja tööd oma mõtte wõtawad, ifa jeda meeles peaksid, et Isanda silm ka sügawas öö pimeuse nende südame mõtet ja tööd ära näab, ja neid ial

nuhtlemata ei jäta, waid mõne korra juba siin ilmas aegastu, ja seal tulewas ilmas igawest nuhtlust neile annab.

Üks aasta on pärast ülemal räägitud kohtumõistmist jälle möödaläinud, kus meie lõpetusel weel sammud Jüri talusse tõtame. Täna leiame seal pulmad uues toas, mis minewal sügisel walmis oli tehtud. Tihawere mõldri wägem poeg Zuhari, üks wäga osaw sepp, oli Triinu kotsinud ja wana äia soowimist mööda koduwäike peresse tulnud. Jüri ütles: „Meie Kustawil on weel paar aastat aega, enne kui naist lähäb wõtma, uus tuba on praegu suurem kui pere, ja Zumal tänatud! ka leiwa palukest nii palju, et nälga ei ole karta. Sellepärast ei raatsti ma, nii laua kui minu silmad lahti seisawad, lapst lasta kaugele minna, kust ehk arwasti neid iljemine näha saaksin. Kaswab pika peale pere pakkemaks, kui tuba ja leiwamaad jõuawad üleskanda, noh, siis tehti lapsed, mis igal suwel meilastest näawad: noor pere lendagu wälja ja otsigu omale uue linnupuu, kuhu kargi ja met saab walmistama. Kui wäimehel sepilist ei ole, wõib ta põllul ja heinamaal mõne korra mulle abiks tulla, minu enestest enam suurt töötegijat ei ole, jõud lähäb aast aastalt kasinamaks ja wanus kipub kätte. Põllud on nüüd kõik korralist haritud ja joonele seatud, et iljemine igas kohas wähem waewa ja rohkem wõodu saab olema, kui taewane Issa muudu neid õnnistab. Annab Zumal noore rahwale sigidust, siis leidwad lapsed wiljapuu aiaist igal suwel mõnda maiust, ja kui suwi wäähägi hää, wõib peremees sügise mõne waka dune turule wia, et need enda lastele ka raha eest seda rõemu wõiwad walmistada, mis meie omast tööst leiame. Se ainuke puudus, mis praegu meie perekohale natuke näpistust teeb, on wäga kasin heinamaa; sest ehk ma küll kõik kohad olen laastanud ja mätastifud siledaks tehtud heina seemnega külwanud, ei ka ial karja jalga peale sõtsuma ei lase, waid seda, mis teised karjast heina maal

tasu loomad, wirtsuuee fastmisega püan tasuda —: süsti
pean enamist iga sügise kuhjafese heinu ostma." — Oles
sel aéal, kui meie päiwil, Saksamaa ärijapää (rist.) heina
meie maal juba kaswatud, ei siis oles Jüri heina-ostmist
tol tarwis olnud.

Ohtu on meil jutu wõttes pikemale wiibinud, kui ar-
wasin, ütles Tõnis, „sellepärast, sõber Kaarel, pegme loh-
tuma; aga üht ei tohi n.a sulle mitte nimetamata jätta, se
on üks wana tark sõna, mis Konglamäe kolme priimeeste
ja nende laste kohta idels läheb:

„Põllumees põline rikas,
Ammetmees arune rikas,
Kaupmees forralte rikas.“